

BASHKËPUNIMI RAJONAL NË BALLKANIN PERËNDIMOR

Zona Ekonomike Rajonale, “**Mini-Schengeni**” dhe Tregu
i Përbashkët Rajonal

BASHKËPUNIMI RAJONAL NË BALLKANIN PERËNDIMOR

Zona ekonomike rajonale, “mini-shengeni” dhe tregu i
përbashkët rajonal

Ky raport është mbështetur nga:

Ambasada e Mbretërisë së Norvegjisë

Norwegian Embassy

Deklaratë mohimi: Pikëpamjet dhe analizat në këtë raport janë vetëm të Grupit për Ballkan dhe nuk reflektojnë qëndrimet e donatorëve.

AKRONIMET

BCO	Zyra e Kompetencës së Broadband
BCP	Pika e Kalimit të Kufirit
BiH	Bosnja dhe Hercegovina
CCP	Pika e Përbashkët e Kalimit
CEFTA	Marrëveshja e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore
CRM	Tregu i Përbashkët Rajonal
EC	Komisioni Evropian
EEA	Zona Ekonomike Evropiane
EMU	Unioni Monetar Evropian
ENIC-NARIC	Rrjeti Evropian i Qendrave të Informacionit – Qendrat Kombëtare të Informacionit për Njohjen Akademike në Bashkimin Evropian
ERISEE	Iniciativa për Reformën në Arsim të Evropës Juglindore
ESFRI	Forumi i Strategjisë Evropiane për Infrastrukturat Kërkimore
EU	Bashkimi Evropian
ICJ	Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë
ICT	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit
ID	Dokumenti/karta e Identitetit/Letërnjoftimi
IIA	Marrëveshjet Ndërkombëtare të Investimeve
IPA	Instrumenti për Ndihmën e Para-Anëtarësimit
IRAP	Plani i veprimit individual i reformës
KIESA	Agjencia e Kosovës për Investime dhe Ndërmarrje
KODE	Ekonomia Digjitale e Kosovës
MAP REA	Plani i veprimit shumë-vjeçar për një zonë ekonomike rajonale
MARRI	Iniciativa Rajonale e Migracionit, Azilit, Refugjatëve
NREN	Rrjetet Kombëtare të Kërkimit dhe Edukimit
RCC	Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal
R&D	Hulumtim dhe Zhvillim
RIRA	Agjenda Rajonale e Reformës së Investimeve
RRA	Marrëveshja Rajonale e Romingut
RYCO	Zyra Rajonale e Bashkëpunimit Rinor
SAA	Marrëveshja e Stabilizim Asociimit
SEE	Evropa Juglindore
SEECF	Procesi i Bashkëpunimit të Evropës Jug-Lindore
SEETO	Observatori i Transportit të Evropës Juglindore
TCT	Traktati i Komunitetit të Transportit
TEN-T	Rrjeti Trans-Evropian i Transportit
UN	Kombet e Bashkuara
UNMIK	Misioni i Kombeve të Bashkuara në Kosovë
WB6	Ballkani Perëndimor 6 (Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi dhe Serbia)

Përmbajtja

PËRMBLEDHJA EKZEKUTIVE	6
REKOMANDIMET	8
PARATHËNIE 9	
TRAJEKTORJA E KOSOVËS NE INICJATIVA RAJONALE	11
PROCESI I BERLINIT DHE AGJENDAT RAJONALE	13
ZONA EKONOMIKE RAJONALE (REA)	14
Implementimi i MAP REA	20
“MINI-SHENGENI”	24
TREGU RAJONAL I PËRBASHKËT (CRM)	27
ANALIZË KOMPARATIVE	31
KONKLUZIONET — Agjenda të përbashkëta rajonale dhe shmangja nga proceset e njëanshme	33
ORGANIZATAR DHE INICIATIVAT KRYESORE RAJONALE DHE ANËTARËSIMI DHE PJESËMARRJA E KOSOVËS	35

PËRMBLEDHJA EKZEKUTIVE

Koncepti i “rajonalizmit të ri” arriti mjaft vonë në Ballkanin Perëndimor për shkak të ngjarjeve të viteve 1990. Fillimisht e perceptuar si një strategji e paqes dhe sigurisë pas konflikteve të dhunshme, kjo u kompensua shpejt me një valë iniciativash rajonale deri më tani. Kjo u arrit me Paktin e Stabilitetit dhe përmes formatit të Procesit të Bashkëpunimit të Evropës Jug-Lindore (SEECP), duke përfshirë një grup vendesh përtej Ballkanit Perëndimor. Sidoqoftë, bashkëpunimi i plotë rajonal në Ballkanin Perëndimor bëhet vetëm një mundësi pas marrëveshjes për përfaqësimin rajonal të Kosovës në 2012 dhe Marrëveshjes së Parë mbi Parimet që Rregullojnë Normalizimin e Marrëdhënieve në 2013, ndërmjet Kosovës dhe Serbisë. Kjo mundësoi fillimin e Procesit të Berlinit në 2014 përmes së cilit u formësua më tej bashkëpunimin rajonal përmes formatit të “Gjashtëshes së Ballkanit Perëndimor –BP6”.

Bashkëpunimi rajonal është bërë një mjet për vlerësimin e gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor jo vetëm për rrugën e tyre drejt integrimit në BE por edhe për integrimin rajonal ekonomik midis vendeve fqinje. Për më tepër, të gjitha organizatat dhe iniciativat rajonale synojnë të harmonizohen me agjendat dhe politikat e përafrimit me BE-në. Si i tillë, Bashkimi Evropian e trajton bashkëpunimin rajonal si një nga standardet kryesore për Ballkanin Perëndimor dhe procesin e tyre të integrimit në BE. Sidoqoftë, shumë iniciativa rajonale të cilat janë krijuar deri më tani në Ballkanin Perëndimor dhe të cilat vazhdojnë të shfaqen çdo disa vjet janë kryesisht të pazbatuara – për shkak të mungesës së marrëdhënieve dypalëshe dhe mungesës së kapacitetit implementues, dhe sjellin ndryshime shumë të kufizuara në bashkëpunimin rajonal. Për më tepër, qeveritë e vendeve të Ballkanit Perëndimor vështirë se e trajtojnë bashkëpunimin rajonal si një përparësi të politikës.

Aktualisht, agjendat më të debatuar dhe më të përfolura të bashkëpunimit rajonal janë **Zona Ekonomike Rajonale**, e ashtuquajtura “**mini-Shengen**” dhe së fundmi **Tregu i Përbashkët Rajonal**. Plani Shumëvjeçar i Veprimit për një **Zonë Ekonomike Rajonale (MAP REA)** u zhvillua me kërkesë të Kryeministrave të gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor “për një qasje të përbashkët për avancimin e bashkëpunimit ekonomik në Ballkanin Perëndimor” në kontekstin e Procesit të Berlinit dhe më pas u miratua në Samitin e Triestes në 2017. Sidoqoftë, zbatimi i MAP REA ka përjetuar shumë sfida dhe mosmarrëveshjet dypalëshe në rajon kanë ndikuar në zbatimin e saj të përgjithshëm.

Në tetor 2019, në një proces paralel, udhëheqësit e Serbisë, Maqedonisë së Veriut dhe Shqipërisë, njoftuan në mënyrë të njëanshme të ashtuquajturën iniciativë të “**mini-Shengenit**” duke kërkuar të vendosnin lëvizjen e lirë të njerëzve, mallrave, shërbimeve dhe kapitalit në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Në Kosovë, kjo ishte e paqartë për të gjithë

politikanët, analistët, akademikët dhe shoqërinë civile. Sidoqoftë, Kosova nuk ishte e vetmja pasi Mali i Zi dhe Bosnja dhe Hercegovina ishin gjithashtu në hamendje për t'u bashkuar për arsye të brendshme. Më 4 shtator 2020, në Samitin e Shtëpisë së Bardhë në Uashington, Kosova ra dakord të bëhet pjesë e "**mini-Shengenit**". Me mbështetjen e SHBA-ve, iniciativa mori hov dhe u bë një agjendë në tryezë kundër dëshirave të bashkësisë ndërkombëtare dhe Bashkimit Evropian.

Pas të ashtuquajturës iniciativë "**mini-Shengen**", **Tregu i Përbashkët Rajonal (CRM)** u zhvillua për të adresuar çështje të ngjashme posaçërisht ato që lidhen me "katër liritë" dhe më pas u miratua nga udhëheqësit e Ballkanit Perëndimor në Samitin e Procesit të Berlinit në Sofje, Bullgari në nëntor 2020. CRM synon të krijojë një treg rajonal bazuar në rregullat dhe procedurat e BE dhe të sjellë Ballkanin Perëndimor më afër Tregut të Përbashkët Evropian.

Të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor kanë ambicien e anëtarësimit në Bashkimin Evropian dhe kanë shprehur një gatishmëri dhe dëshirë për bashkëpunim rajonal. Sidoqoftë, konfliktet e pazgjidhura dhe mosmarrëveshjet dypalëshe kanë bërë që mosbesimi të mbizotëroj në rajon, i cili shpeshherë bëhet burim i paqëndrueshmërisë, duke minuar bashkëpunimin dhe përparimin në iniciativat rajonale. Nëse ekziston ky mosbesim i thellë midis gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor, do të jetë sfiduese arritja e integritit të duhur ekonomik rajonal dhe me këtë, gjithashtu edhe integrimi në BE.

Ballkani Perëndimor do të duhet të punojë në shumë fronte, përfshirë zgjidhjen e çështjeve bilaterale dhe përmirësimin e marrëdhënieve me njëri-tjetrin, si parakusht kryesor për përparimin në bashkëpunimin rajonal në rajon. Për më tepër, kapacitetet zbatuese do të duhet të përmirësohen dhe bashkëpunimi rajonal do të duhet të jetë më i lartë në agjendën e politikave për qeveritë e vendeve të Ballkanit Perëndimor.

Në mesin e gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor, Kosova është përballur me problemet më të mëdha dhe rruga e saj në iniciativat rajonale ka qenë e mbushur me vështirësi para dhe pas pavarësisë së saj. Sfidat e tij kryesore për të marrë pjesë më aktivisht në iniciativat rajonale kanë të bëjnë me mosnjohjet në Bashkimin Evropian dhe Ballkanin Perëndimor, dialogun Kosovë-Serbi dhe mungesën e kapaciteteve zbatuese. Qeveria do të duhet të rrisë përpjekjet e saj. Sidoqoftë, Kosova ka arritur të bashkohet në disa nisma të rëndësishme rajonale. Pas sigurimit të anëtarësimit, çështja e pjesëmarrjes së Kosovës zbret në përfitimet që ajo fiton nga secila iniciativë dhe angazhimin e saj për zbatimin e tyre.

REKOMANDIMET

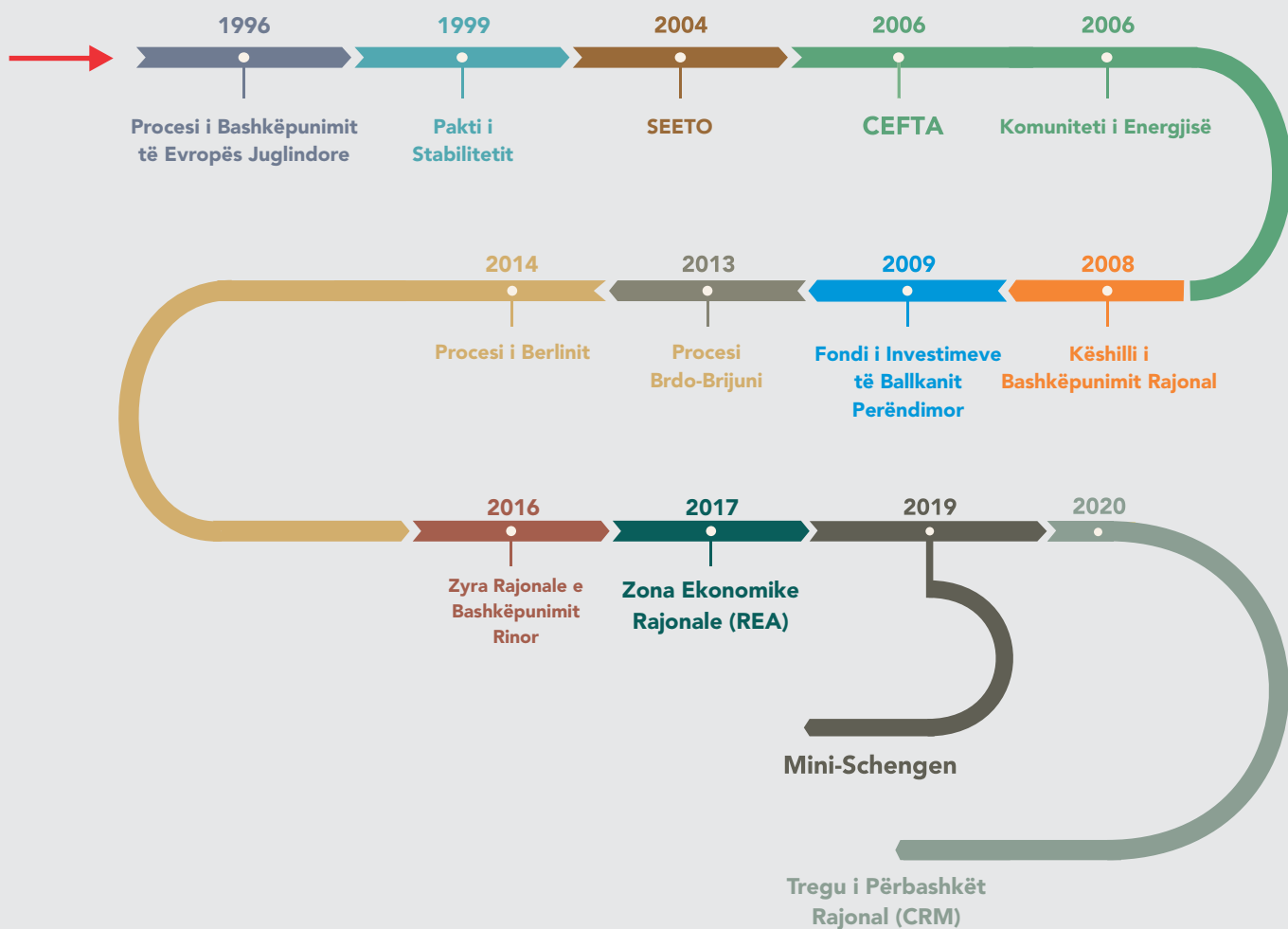
- Agjendat paralele duhet të integrohen në një grup të iniciativave dhe organizatave rajonale: “mini-Shengeni” në agjendën e Procesit të Berlinit, duke siguruar kështu gjithëpërfshirjen dhe pjesëmarrjen nga të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor. BE, Shtetet Anëtare dhe SHBA. duhet të koordinohen plotësisht, të mbështesin agjendat e përbashkëta rajonale dhe të shmangin proceset e njëanshme.
- Ti jepet përparësi zgjidhjes së mosmarrëveshjeve bilaterale si një parakusht për bashkëpunim të suksesshëm dhe të avancuar rajonal.
- Ngritja e ndërtimit të kapaciteteve institucionale të organizatave dhe institucioneve rajonale për të lehtësuar koordinimin më të mirë dhe zbatimin e iniciativave dhe agjendave rajonale.
- Qeveritë e gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor duhet të punojnë për të identifikuar fushat kryesore, vendet dhe mekanizmat për të krijuar bashkëpunim rajonal të cilat janë të zbatueshme dhe prodhojnë ndryshime ndikuese për qytetarët e të gjitha vendeve.

Qeverisë së Kosovës

- Bërja e një analize gjithëpërfshirëse për të identifikuar dhe përzgjedhur përparësitë dhe objektivat thelbësore të Kosovës në agjendat dhe iniciativat rajonale.
- Zhvillimi i një qasje ndër-sektoriale dhe ndër-institucionale për arritjen e përparësive dhe objektivave thelbësorë të Kosovës në agjendat dhe iniciativat rajonale (veçanërisht ato brenda Procesit të Berlinit dhe “mini-Shengenit”).
- Krijimi i një task force ndër-sektoriale dhe ndër-institucionale të koordinuar dhe udhëhequr nga Ministria e Punëve të Jashtme për të zbatuar një qasje për maksimizimin e përfitimeve nga agjendat dhe iniciativat rajonale.
- Rishikimi i kornizës aktuale për të lehtësuar sekondimet e stafit në organizata rajonale bazuar në përparësinë e iniciativave rajonale me një interes strategjik për rritjen e rolit të Kosovës dhe përfitimet e bashkëpunimit rajonal.
- Përfshirja e shoqërisë civile dhe grupeve të ekspertëve në çështje tematike të bashkëpunimit rajonal në lidhje me agjendat e brendshme dhe ato evropiane për të mbështetur pjesëmarrjen e Kosovës dhe për tu njohur me çështjet që mund të adresohen në veprimet dhe iniciativat rajonale.

PARATHËNIE

Shumë iniciativa rajonale janë ndërtuar në Ballkanin Perëndimor gjatë viteve të fundit, dhe ato vazhdojnë të shfaqen çdo disa vjet. Sidoqoftë, strukturat e tyre mbeten të dobëta, fragjile ndaj goditjeve politike dhe prishjet e herëpashershme, dhe ato sjellin ndryshime shumë të kufizuara në bashkëpunimin rajonal dhe në përfitime për qytetarët e të gjithë rajonit. Midis shumë iniciativave rajonale, më të debatuarat kanë qenë - **Zona Ekonomike Rajonale (REA)** dhe e ashtuquajtura “**mini-Shengen**”, dhe së fundmi - **Tregu i Përbashkët Rajonal (CRM)**.

Shpërbërja e Jugosllavisë solli një valë iniciativash të cilat kishin nevojë për të përcaktuar një sistem të ri marrëdhëniesh në të gjithë Ballkanin Perëndimor. Bashkimi Evropian u përpoq të sqarojë këto marrëdhënie përmes një ‘qasjeje rajonale’. Ai themeloi Paktin e Stabilitetit për Evropën Jug-Lindore (SPSEE) në 1999 për të “nxitur paqen, demokracinë, respektimin e të drejtave të njeriut dhe prosperitetin ekonomik” për stabilitetin në rajon.¹ Me sa duket,

¹ Komisioni Evropian, “Pakti i Stabilitetit për Evropën Jug-Lindore”, në <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/>

koncepti i “rajonalizmit të ri” kishte arritur mjaft vonë në Ballkanin Perëndimor për shkak të këtyre ngjarjeve fatkeqe, por u kompensua shpejt me mbi 40 iniciativa rajonale të ndërmarra në dekadat e fundit.² Fillimisht, bashkëpunimi rajonal u perceptua kryesisht si një strategji e paqes dhe forcimit të sigurisë në rajon. Kjo u arrit përmes formatit të Procesit të Bashkëpunimit të Evropës Jug-Lindore (SEEC), duke përfshirë një grup vendesh përtej kufijve gjeografikë të Ballkanit Perëndimor. Në vitin 2008, Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC) u krijua si pasardhësi i Paktit të Stabilitetit si organ operativ ose sekretariat i Procesit të Bashkëpunimit të Evropës Jug-Lindore (SEEC) për të rritur pronësinë rajonale.³

Me premtimin e pranimit në BE që venitet për Ballkanin Perëndimor pas manifestimit të ‘apatisë së zgjerimit’ të BE-së, Kancelarja gjermane Angela Merkel dhe Ministri i Jashtëm gjerman Frank-Walter Steinmeier filluan Procesin e Berlinit në 2014.⁴ Kjo iniciativë Evropiane e udhëhequr nga Gjermania u përpoq të ringjallte perspektivën e BE-së në rajon duke lehtësuar bashkëpunimin rajonal midis gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor (BP6) – Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina (BeH), Kosova, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi dhe Serbia – dhe t’i ndihmojë ato të përmbushin kriteret e bashkimit me Bashkimin Evropian (BE).⁵ Në praktikë, Agjenda e Procesit të Berlinit është një ombrellë gjithëpërfshirëse që bashkon mekanizmat e shumtë për të forcuar bashkëpunimin dhe zhvillimin ekonomik në vendet e rajonit. Kjo mundësoi bashkëpunim të plotë rajonal në Ballkanin Perëndimor përmes formatit të ri të “gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor ose BP6”.⁶

Si pjesë e Procesit të Berlinit, në korrik 2017, Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC) prezantoi Planin Shumëvjeçar të Veprimit për një **Zonë Ekonomike Rajonale** në Ballkanin Perëndimor (MAP REA) gjatë Samitit të Procesit të Berlinit në Trieste, Itali.⁷ Dy vjet më vonë, iniciativa u kritikua për progres të pamjaftueshëm i cili mund të formësohej në rritjen ekonomike dhe integrimet e mëtejshme.⁸

[glossary/terms/stability-pact_en](#)

² Shërbimi i Kërkimit Parlamentar Evropian, “Iniciativat Rajonale”, 26 shtator 2016, https://epthinktank.eu/2016/09/27/the-western-balkans-and-the-eu-enlargement-and-challenges/list_2_list_gw/

³ Për më shumë detaje, shihni faqen e internetit të organizatës <https://www.rcc.int/>

⁴ Deklaratë e Ministrat të Jashtëm të Gjermanisë Steinmeier në takimin me Ministrat e Jashtëm nga vendet e Ballkanit Perëndimor, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/140828-bm-westbalkankonferenz/264668>

⁵ Disa iniciativa rajonale janë nisur nga BE, të tilla janë Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (RCC), Observatori i Transportit të Evropës Jug-Lindore (SEETO), Procesi i Bashkëpunimit të Evropës Jug-Lindore (SEEC), Nisma Rajonale për Migracionin, Azil Refugjatët (MARRI), Forumi Ministror i BE-BP dhe Procesi Brdo-Brijuni i udhëhequr nga Sllovenia dhe Kroacia, duke mbivendosur, ose duke plotësuar disa nga pikat në Agjendën e Procesit të Berlinit. Për më shumë, shih raportin e BPRG, Procesi i Berlinit për Ballkanin Perëndimor: Fitimet dhe Sfidat për Kosovën, <https://balkangroup.org/en/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo-2/>

⁶ Ibid.

⁷ Për tekstin e plotë të dokumentit, shih <https://www.rcc.int/docs/383/multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>

⁸ Deklaratë nga Kryeministri i Shqipërisë Edi Rama në 10 Tetor 2019 në Novi Sad, Serbi, <https://www.predsednik.rs/en/press-center/>

Paralelisht, në tetor 2019, Presidenti serb Aleksandar Vuçiç, Kryeministri shqiptar Edi Rama dhe Kryeministri i Maqedonisë së Veriut Zoran Zaev filluan të ashtuquajturin “**mini-Shengen**” me qëllim të avancimit të integritit ekonomik midis tyre përmes lëvizjes së lirë të njerëzve, mallra, shërbime dhe kapital.⁹

Shpejt pas **Zonës Ekonomike Rajonale (REA)** dhe të ashtuquajturit “**mini-Shengen**”, një iniciativë tjetër rajonale u iniciua. Në nëntor 2020, në Samitin e Procesit të Berlinit në Sofje, Bullgari, RCC prezantoi **Tregun e Përbashkët Rajonal (CRM)** iniciativën më të re rajonale, të ndërtuar mbi **REA**, me synimin për të krijuar një treg rajonal të bazuar në rregullat dhe procedurat e BE dhe rajoni më afër Tregut të Vetëm të BE-së.

TRAJEKTORJA E KOSOVËS NE INICJATIVA RAJONALE

Pjesëmarrja e Kosovës në nisma dhe organizata rajonale ka qenë sfiduese që nga fillimi. Para se të shpallte pavarësinë, Kosova (nën Misionin e Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë) mori pjesë në Paktin e Stabilitetit për Evropën Juglindore që nga Agjenda e Selanikut e BE-së në 2003.¹⁰ Megjithatë, këto sfida vazhduan edhe me shpalljen e pavarësisë së Kosovës në 2008 pasi ajo vazhdoi të përfaqësohej si ‘UNMIK / Kosovo’ në organizatat rajonale, siç kishte bërë më parë. Kjo kishte pak kuptim pas ndërtimit të institucioneve dhe transferimit të kompetencave nga UNMIKu dhe ndërsa Kosova këmbëngulte në pjesëmarrjen e saj pa një “përfaqësues të KB”, Serbia vazhdoi të ruante domosdoshmërinë e një “pranije të UNMIK”.¹¹

Në shkurt 2012, Serbia ra dakord që Kosova të mund të merrte pjesë në takimet rajonale, me kusht që të caktojë veten si Kosovë * me fusnotën shoqëruese: “Ky emërtim nuk paragjykon pozicionet mbi statusin dhe është në përputhje me RKSKB 1244/1999 dhe Opinion i GJND-së për deklaratën e pavarësisë së Kosovës”.¹² Kjo i hapi rrugë Kosovës për të marrë pjesë në disa organizata.¹³

[news/president-vucic-meets-the-prime-minister-of-the-republic-of-north-macedonia-and-the-prime-minister-of-the-republic-of-albania](https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone)

⁹ Euronews, “Udhëheqësit e Ballkanit Perëndimor komplotojnë zonën e tyre” mini-Shengen”, 11 nëntor 2019, <https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone>

¹⁰ Zyra e Paktit të Stabilitetit brenda Zyrës së Kryeministrit të Kosovës u krijua pas Samitit të Selanikut në 2003 ku Kosova u bë anëtare e iniciativave rajonale nën UNMIK dhe u përfaqësua nga një Koordinator i UNMIK në takimet rajonale. Zyra e Paktit të Stabilitetit u shndërrua më vonë në Zyrën e Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal, i cili drejtohet nga një këshilltar politik i emëruar nga Kryeministri dhe njëkohësisht shërben si Koordinator Kombëtar për RCC.

¹¹ Raporti i International Crisis Group, Kosova dhe Serbia pas opinionit të GJND-së, 26 gusht 2010, f. 20 <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/kosovo-and-serbia-after-icj-opinion>

¹² Grupi i Ballkanit, Dialogu i Brukselit ndërmjet Kosovës dhe Serbisë: Arritjet dhe Sfidat, 1 tetor 2020, fq. 28-29, <https://balkangroup.org/en/the-brussels-dialogue-between-kosovo-and-serbia-achievements-and-challenges/>

¹³ Për listën e plotë të anëtarësimit të Kosovës në organizatat rajonale dhe ndërkombëtare, shihni Shtojcën 2 në Grupin e Ballkanit, Dialogu i Brukselit në mes Kosovës dhe Serbisë: Arritjet dhe Sfidat, 1 Tetor 2020, f. 79-81

Marrëveshja mundësoi lehtësimin e një bashkëpunimi rajonal më gjithëpërfshirës në Ballkanin Perëndimor, i cili më pas u formësua nga formati i ri i “Gjashtë Ballkanit Perëndimor” të Procesit të Berlinit nga 2014 e tutje. Për të pasqyruar rezultatet e marrëveshjes midis Kosovës dhe Serbisë, RCC ndryshoi statutin e

ANËTARËSIMI DHE PJESËMARRJA E KOSOVËS NË ORGANIZATAT DHE INICIATIVAT KRYESORE RAJONALE		
Viti Themelimit	Organizata/ Iniciativa	Anëtarësimi i Kosovës
1996	Procesi i Bashkëpunimit të Evropës Juglindore	2014
2004	SEETO	2004
2006	CEFTA	2007 UNMIK si përf.
2006	Sekretariati i Komunitetit të Energjisë	2006
2008	Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal	2013
2009	Fondi i Investimeve të Ballkanit Perëndimor	2009
2013	Procesi Brdo-Brijuni	2013
2014	Procesi i Berlinit	2014
2016	Zyra Rajonale e Bashkëpunimit Rinor (RYCO)	2016
2017	Zona Ekonomike Rajonale (REA)	2017
2019	"mini-Schengen"	2020
2020	Tregu i Përbashkët Rajonal (CRM)	2020

saj nga ‘anëtarë’ në ‘pjesëmarrës’.¹⁴ Një konotacion i ngjashëm politik u tërhoq nga Deklarata e Bukureshtit e Samitit të SEECP në qershor 2014 ku Kosova mund të zinte vendin e saj brenda SEECP.¹⁵ Në disa raste, Bosnja dhe Hercegovina gjithashtu ka penguar pjesëmarrjen e Kosovës sipas rastit.¹⁶

Lista e anëtarësimit të Kosovës në organizatat ndërkombëtare dhe rajonale mund të jetë më e gjatë nëse do të ishte më pro aktive në ndjekjen e tyre në mënyrë më strategjike. Për më tepër, Kosova ka dështuar të ndryshojë përfaqësimin e saj brenda organizatave të ndryshme si CEFTA, Shoqata Evropiane e Aviacionit Civil, ose Observatori i Transportit të Evropës Juglindore (SEETO) ku ende përfaqësohet nën ‘UNMIK / Kosovo’.¹⁷ Sidoqoftë, Kosovës i mungon një politikë strategjike dhe e qëndrueshme ndaj këtyre organizatave dhe nuk e ka shfrytëzuar plotësisht marrëveshjen e lartpërmendur, si dhe mbështetjen e marrë nga BE dhe bashkësia ndërkombëtare.

¹⁴ RCC, “Bordi i Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal ndryshon statutin e organizatës për të lejuar pjesëmarrjen e Kosovës *”, 25 prill 2013 <https://www.rcc.int/articles/164/regional-cooperation-councils-board-amends-organizations-statute-to-allow-participation-of-kosovo> & Statuti i Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal, 25 prill 2013, <https://www.rcc.int/pages/95/statute>

¹⁵ Deklarata thotë se “Shtojca e Kartës së [SEECP] duhet të interpretohet dhe zbatohet në përputhje me rrethanat, në mënyrë që të lejojë pjesëmarrjen e Kosovës në aktivitetet dhe takimet e SEECP, në të gjitha nivelet dhe në kushte të barabarta.”. Shih, SEECP, Deklarata e Samitit të Bukureshtit, 24 qershor 2014, https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/2014.06.25_summit_declaration.pdf

¹⁶ Intervistë me një ekspert në Këshillin e Bashkëpunimit Rajonal, Prishtinë, 09 tetor 2020

¹⁷ Nga Kosova kërkohet të dërgojë një kërkesë zyrtare në Sekretariatit e CEFTA-s për të ndryshuar statusin / emrin e saj. Meqenëse CEFTA është një strukturë e lidhur nga një traktat ndërkombëtar, kjo duhet të miratohet dhe ratifikohet nga parlamentet e secilit anëtar të CEFTA-së.

Bashkëpunimi rajonal mbetet një kusht i vazhdueshëm në të gjitha raportet e progresit, strategjitë ose komunikata e Bashkimit Evropian ndaj Kosovës dhe pjesës tjetër të BP6. Për më tepër, të gjitha organizatat rajonale synojnë të harmonizohen me agjendat dhe politikat e përafrimit me BE. Si i tillë, bashkëpunimi rajonal është shumë i rëndësishëm për procesin e integritimit në BE dhe nuk duhet parë si një ushtrim më vete. Kjo është përsëritur së fundmi në Planin më të fundit Ekonomik dhe të Investimeve të miratuar nga Komisioni Evropian, me 9 miliardë € financim i cili synon “të nxisë rimëkëmbjen ekonomike afatgjatë të rajonit, të mbështesë një tranzicion të gjelbër dhe digjital, të nxisë integritimin rajonal dhe konvergjencën me Bashkimin Evropian”.¹⁸ Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se agjendat rajonale duhet të mbështesin zgjidhjen e çështjeve bilaterale midis vendeve pasi bashkëpunimi rajonal nuk mund të përdoret si një zëvendësim për marrëdhëniet bilaterale shtet me shtet.

PROCESI I BERLINIT DHE AGJENDAT RAJONALE

Bashkëpunimi rajonal ishte shumë i natyrshëm në vendet e Evropës Qendrore dhe Lindore, por gjithnjë shumë më i vështirë për Ballkanin Perëndimor në shumë aspekte.¹⁹ Pas Zgjerimit Lindor të BE në 2004 dhe pas pranimit të Bullgarisë dhe Rumanisë në 2007, procesi i zgjerimit të BE filloi të shënojë apati të madhe dhe nuk kishte më interesim për anëtarë të rinj.²⁰ Kjo pati pasoja të rënda në premtimin e pranimit në BE për Ballkanin Perëndimor. Si i tillë, vendet e rajonit duhej të ri-angazhoheshin, dhe kjo u realizua nga iniciativa e Procesit të Berlinit të Kancelares Merkel, një shtytje politike për bashkëpunim që synon lidhjen/konektivitetin e vendeve të BP6 së bashku në fushat e transportit dhe energjisë dhe më pas duke u zgjeruar në shkëmbimet e të rinjve dhe lidhjet ekonomike.²¹

¹⁸ Komisioni Evropian, “Ballkani Perëndimor: Një Plan Ekonomik dhe i Investimeve për të mbështetur rimëkëmbjen ekonomike dhe konvergjencën”, 6 tetor 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1811

¹⁹ Dallimi i atribuohet një epoke të shënuar nga kombi dhe procesi i ndërtimit të shtetit, me prishjen dhe kaosin në Ballkanin Perëndimor që janë problemet kryesore. Për më shumë, shih Dorian Jano, Nga ‘Ballkanizimi’ në ‘Evropianizimi’: Fazat e Transformimit Kompleks të Ballkanit Perëndimor, L’Europe en Formation, Mars 2008 fq. 55-69

²⁰ Shumë në BE nuk janë të shqetësuar në perspektivën e sjelljes së anëtarëve të rinj, veçanërisht në një kohë kur blloku ka debatet e veta të brendshme mbi mënyrën e trajtimit të prapambetjes demokratike në Poloni dhe Hungari. “Me Hungarinë, Poloninë dhe Kroacinë duke shkuar siç po shkojnë, nuk ka oreks për të importuar vende të reja me të njëjtat çështje”, tha një diplomat evropian që punon në një nga kombet e Ballkanit perëndimor, shih The Guardian, “Jo shumë shpejt: BE shkatërron shpresat e anëtarësimit të shteteve të Ballkanit”, 18 maj 2018, në <https://www.theguardian.com/world/2018/may/18/no-time-soon-eu-dashes-membership-hopes-of-balkan-states-enlargement-sofia-summit>

²¹ Shtylla kurriore dhe përbërësi më i rëndësishëm i Procesit të Berlinit është e ashtuquajtura “Agjenda e Konektivitetit”, e cila përfshin zhvillimin e infrastrukturës së transportit dhe energjisë, përmirësimin e lidhjeve rajonale dhe thjeshtimin e lëvizjes së mallrave dhe njerëzve. Kjo bëhet nga ‘masa të forta’ siç janë programet rajonale ose kombëtare të infrastrukturës dhe ‘masa të buta’ siç janë procedurat e kalimit të kufirit, përmirësimet hekurudhore, sistemet e informacionit, siguria rrugore dhe sistemet e mirëmbajtjes. Për më shumë, shih raportin e Grupit të Ballkanit, Procesit të Berlinit për Ballkanin Perëndimor: Fitimet dhe Sfidat për Kosovën, 17 Janar 2018, në <https://balkangroup.org/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo/>

Së bashku me marrëveshjen për përfaqësimin dhe bashkëpunimin rajonal në 2012 dhe Marrëveshjen e Parë mbi Parimet që rregullojnë normalizimin e marrëdhënieve në vitin 2013 midis Kosovës dhe Serbisë, Procesi i Berlinit formoi bashkëpunimin rajonal në rajon duke prezantuar në mënyrë efektive formatin e ri të “Gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor – BP6.” me të gjitha vendet në një pozitë të barabartë.²² Formatin e “Gjashtëshes së Ballkanit Perëndimor” bashkon vendet të cilat janë, pak a shumë, në të njëjtën fazë në përafrimin e tyre me BE dhe ndajnë qëllimin e integritimit në Bashkimin Evropian dhe përballen me sfida të ngjashme në zhvillimin e tyre ekonomik. Sidoqoftë, përshtypja fillestare ishte se ishte një zëvendësim për integrimin në BE – një lloj “mini-BE”, duke pasur parasysh mungesën e premtimeve të fuqishme për anëtarësim nga BE në Ballkanin Perëndimor.²³ Procesi i Berlinit u prezantua nga Bashkimi Evropian (BE) si lehtësues i integritimit të BP6 në BE dhe megjithëse filloi fillimisht si një proces katër vjeçar, agjenda e Berlinit më vonë u “rimbush” me një agjendë të re duke u dhënë përparësi ideve të synuara në bërjen e rajonit një zonë tërheqëse ekonomike.²⁴

Procesi i Berlinit gjeneroi nisma dhe suksese të mëtijshme rajonale, më së shumti me nënshkrimin e Deklaratës për Bashkëpunimin Rajonal dhe Zgjidhjen e Mosmarrëveshjeve Bilaterale, Forumin e Investimeve të Odave ekonomike të Ballkanit Perëndimor, Zyrën Rajonale të Bashkëpunimit Rinor (RYCO) dhe nënshkrimin e Traktatit të Komunitetit të Transportit (TCT).²⁵ Më pas, në Samitin e katërt vjetorit të Procesit të Berlinit në Trieste në vitin 2017, udhëheqësit e BP6 bënë një angazhim politik për të thelluar integrimin ekonomik midis tyre në një zonë ekonomike rajonale duke miratuar Planin e Veprimit Shumëvjeçar për një Zonë Ekonomike Rajonale (MAP REA).²⁶

ZONA EKONOMIKE RAJONALE (REA)

Plani Shumëvjeçar i Veprimit për Zonën Ekonomike Rajonale në Ballkanin Perëndimor (MAP REA) u miratua nga udhëheqësit e Ballkanit Perëndimor në Samitin e Procesit të Berlinit në Trieste të mbajtur më 12 korrik 2017. Iniciativa u zhvillua nga RCC me kërkesë të Gjashtëshes së Ballkanit Perëndimor (BP6) për “avancimin e bashkëpunimit ekonomik në Ballkanin Perëndimor” dhe mbështetur nga Komisioni Evropian (KE).²⁷

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Fjalimi nga Ministri i Jashtëm Gjerman, Sigmar Gabriel në Konferencën e 8-të të Ministrave të Jashtëm të Aspenit të Evropës Juglindore, “Ne Duhet Një Proces i Berlinit i Rilindur!”, Maj 2017, në <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/170531-bm-aspen/290346>

²⁵ Raporti i Grupit të Ballkanit, Procesi i Berlinit për Ballkanin Perëndimor: Fitimet dhe Sfidat për Kosovën, në <https://balkansgroup.org/en/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo-2/>

²⁶ Ibid.

²⁷ Deklaratë nga Takimi i Kryeministrave të WB6, Sarajevë, 16 Mars 2017

PLANI I VEPRIMIT SHUMË-VJEÇAR PËR NJË ZONË EKONOMIKE RAJONALE			
TREGTI	INVESTIME	MOBILITETI	INTEGRIMI DIGJITAL
<p>I.1. Lehtësimin e tregtisë së lirë të mallrave</p> <p>I.2. Harmonizimi i Tregjeve CEFTA me BE-në</p> <p>I.3. Krijimi i rajonit pa NTM dhe TDM</p> <p>I.4. Lehtësimin e tregtisë së lirë të shërbimeve</p>	<p>II.1. Agjenda rajonale e investimeve</p> <p>II.2. Zyrtarizimi i agjendës përmes instrumenteve të përshtatshme</p> <p>II.3. Zbatimin dhe monitorimi i reformave të investimeve</p> <p>II.4. Promovimi i BP si një destinacion i përbashkët investimi</p> <p>II.5. Diversifikimi i sistemeve financiare për të rritur investimet</p> <p>II.6. Smart Growth</p>	<p>III.1. Mobiliteti i hulumtuesve</p> <p>III.2. Mobiliteti i profesionistëve</p> <p>III.3. Mobiliteti i studentëve dhe punëtorë me aftësi të larta</p>	<p>IV.1. Rrjetet dhe shërbimet e mjedisit digjital, lidhja dhe qasja</p> <p>IV.2. Besimi dhe siguri në shërbimet digjitale</p> <p>IV.3. Ekonomia digjitale dhe shoqëria</p> <p>IV.4. Ekonomia digjitale dhe shoqëria, ekonomia e të dhënave, standardet dhe ndërveprimi, inovacioni</p>

MAP REA synon të “mundësojë rrjedhën e papenguar të mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe fuqisë punëtore” në të gjithë Ballkanin Perëndimor në katër komponentë: Tregtia, Investimet, Mobiliteti dhe Integrimi Digjital.²⁸

Brenda Zonës Ekonomike Rajonale (REA) janë marrë masat e mëposhtme:²⁹

- *Marrëveshja Rajonale e Roamingut e nënshkruar në Prill 2019 në Samitin Digjital në Beograd, ka çuar në uljen progresive të tarifave të roaming që nga korriku 2019 dhe eliminimin total të tyre nga korriku 2021.*³⁰
- *Agjenda Rajonale e Reformës së Investimeve (RIRA) filloi në maj 2018 me qëllim harmonizimin e politikave të investimeve të BP6 me standardet e Bashkimit Evropian (BE) dhe praktikat më të mira ndërkombëtare, brenda kornizës së Strategjisë SEE 2020, Marrëveshja e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA) dhe proceset e para-anëtarësimit dhe anëtarësimit në BE.*
- *Miratimi i Planeve Individuale të Veprimit të Reformës (IRAP) për zbatimin e RIRA si dhe Deklarata për Njohjen e Kualifikimeve të Arsimit të Lartë në Ballkanin Perëndimor.*

²⁸ RCC, Plani i veprimit shumë-vjeçar për një zonë ekonomike rajonale në Ballkanin Perëndimor Gjashtë, 12 korrik 2017, <https://www.rcc.int/docs/383/multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>

²⁹ RCC, Raporti Vjetor mbi Zbatimin e Planit Shumëvjeçar të Veprimit për një Zonë Ekonomike Rajonale në Ballkanin Perëndimor, korrik 2019

³⁰ Për tekstin e plotë të Marrëveshjes Rajonale të Roaming, shih <https://www.rcc.int/docs/476/regional-roaming-agriage-for-the-western-balkans>

Të gjitha veprimet duhet të zbatohen deri në vitin 2020; me disa veprime të tilla si lehtësimi i tregtisë së lirë të shërbimeve dhe përfundimi i interkoneksionit rajonal dhe integrimi në rrjetet pan-evropiane të GÉANT³¹ që zgjaten deri në vitin 2023.³²

Sidoqoftë, ekziston një shkallë e lartë e hezitimit në lidhje me REA nga shtetet pjesëmarrëse.³³ Ideja për një bashkim ekonomik rajonal thuhet të jetë prezantuar nga Presidenti i Serbisë, Aleksandar Vuçiq, pas diskutimeve me Kryeministrat e Shqipërisë dhe Bosnjë dhe Hercegovinës, ndërsa Mali i Zi ishte më tej përpara në kriteret e pranimit në BE, ishte kundër nismës.³⁴ Kosova nuk e mirëpriti iniciativën për një treg të përbashkët, por qeveria e saj pranoi një formë tjetër të bashkëpunimit ekonomik rajonal – kështu që REA ishte një kompromis në minutën e fundit.³⁵ Sidoqoftë, Kryeministri i atëhershëm i Kosovës Isa Mustafa ishte gjithashtu skeptik për përmbajtjen e tij dhe qeveria e Kosovës kishte veçanërisht frikë të bëhej pjesë e një blloku tregtar të mbizotëruar nga Serbia, i cili ende nuk e njeh pavarësinë e tij.³⁶ Si rezultat, shumë deklarata politike kundër REA, e etiketuan atë si një “Jugosllavi plus me Shqipëri”, megjithatë ato bazoheshin në një mirëkuptim sipërfaqësor, supozime politike dhe mosbesim ndaj vendeve fqinje.³⁷ Udhëheqja politike e Kosovës kurrë nuk konsideroi se integrimi rajonal është sinkron me integrimin evropian dhe si i tillë, një analizë kosto-përfitim e REA nuk është kryer asnjëherë nga asnjë prej institucioneve të saj që kryejnë zbatimin e tij.³⁸

³¹ GÉANT është një rrjet pan-evropian i kërkimit dhe arsimit që ndërlidh Rrjetet Kombëtare të Kërkimit dhe Edukimit të Evropës (NRENs). Për më shumë, shih <https://www.geant.org/About>

³² RCC, Plani i Konsoliduar Shumëvjeçar i Veprimit për një Zonë Ekonomike Rajonale në Ballkanin Perëndimor Gjashtë, korrik 2017

³³ Raporti i Grupit për Ballkan, Procesi i Berlinit për Ballkanin Perëndimor: Përfitimet dhe Sfidat për Kosovën, 17 Janar 2018, në <https://balkansgroup.org/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo/>

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

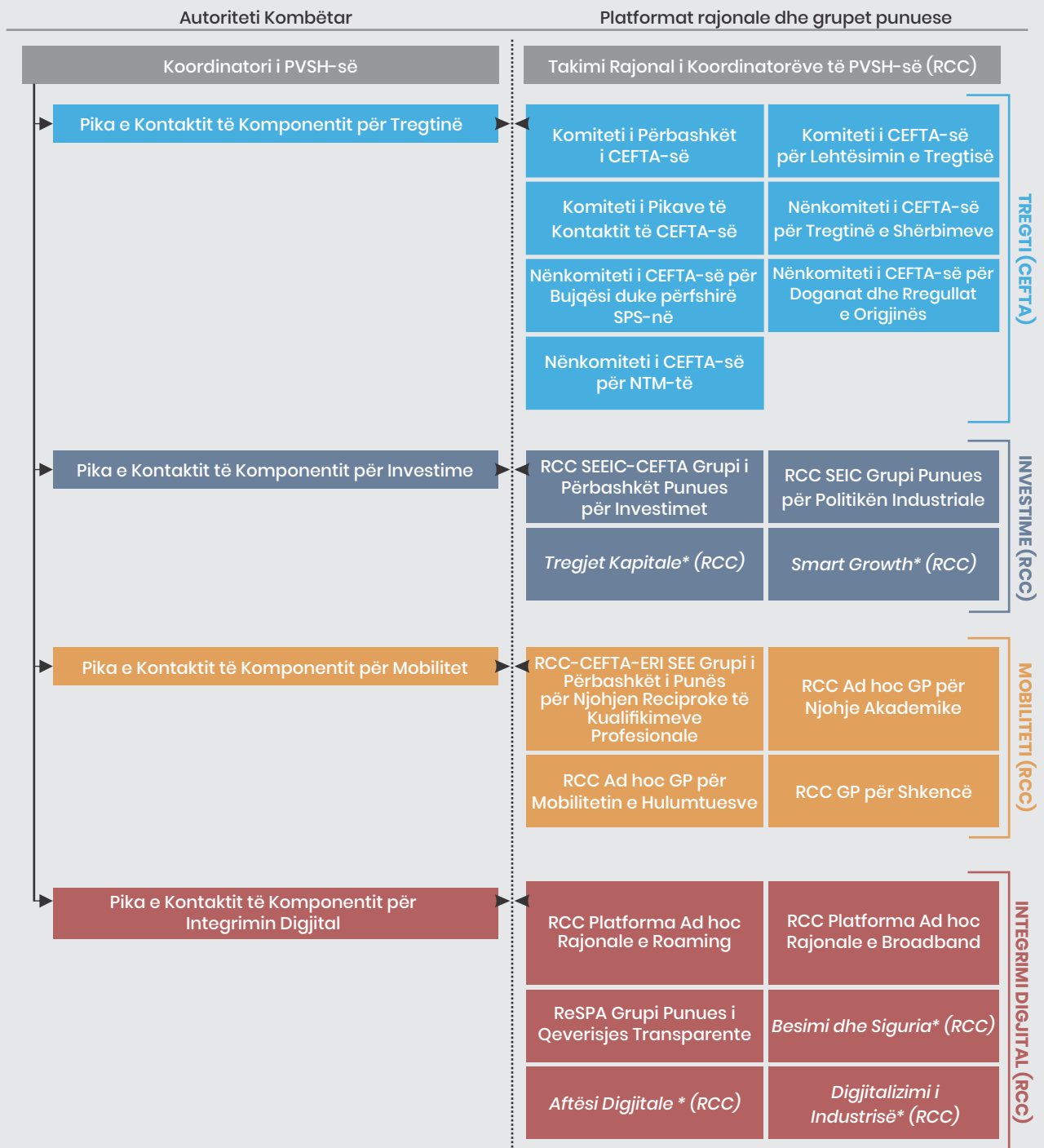
³⁶ Kryeministri i atëhershëm i Kosovës Isa Mustafa deklaroi se “Kosova nuk e përshëndet këtë propozim me entuziazëm, pavarësisht se kush po e bën atë”, duke e përshkruar atë si një kthim në të kaluarën me paketime të reja që i referohen ish-Federatës Jugosllave. Për më shumë, shih Politico, “Testi i provës për unitetin e Ballkanit Perëndimor”, 7 nëntor 2017 në <https://www.politico.eu/article/trieste-test-for-western-balkan-unity/>

³⁷ Shumë vende të tjera në BP6 gjithashtu fillimisht kundërshtuan nismën. Për më shumë, shih raportin e Grupit të Ballkanit, Procesi i Berlinit për Ballkanin Perëndimor: Fitimet dhe Sfidat për Kosovën, 17 Janar 2018, në <https://balkansgroup.org/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo/>

³⁸ Intervistë me një ekspert të RCC-së, Prishtinë, 09 tetor 2020

Monitorimi dhe Raportimi i MAP REA

PASQYRË E ZBATIMIT DHE QEVERISJES SË PVSH-SË

*Mekanizmat rajonalë të bashkëpunimit në këto zona aktualisht nuk ekzistojnë

Përshtatur nga RCC, Udhëzimet për Qeverisjen, Koordinimin dhe Raportimin për MAP REA të Konsoliduar

Për të monitoruar dhe raportuar mbi zbatimin e MAP REA, Koordinatorët Kombëtarë të MAP janë caktuar nga secili prej autoriteteve kombëtare të BP6.³⁹ Gjithashtu, ekzistojnë edhe Pikat e Kontaktit Komponent për secilin nga përbërësit e Planit Shumëvjeçar të Veprimit (Tregtia, Investimet, Lëvizshmëria dhe Integrimi Digjital).⁴⁰ Institucionet e tjera pjesëmarrëse në procesin e monitorimit përfshijnë Ministrinë e Tregtisë, Investimeve, Arsimit, Kërkimit / Shkencës dhe Inovacionit, dhe Ekonomisë Digjitale, Bankat Qendrore, Autoritetet Kufitare dhe Doganat, Autoritetet e Konkurrencës, Komisionet e Letrave me Vlerë, Berzat, Zyrat e ENIC / NARIC, Komunikimet Elektronike Rregullatorët dhe Zyrat Kombëtare të Statistikave.⁴¹

Strukturat rajonale janë gjithashtu përgjegjëse për monitorimin dhe raportimin mbi zbatimin e MAP REA si më poshtë:

CEFTA Sekretariati

Përgjegjës për Tregtinë

RCC Sekretariati

Përgjegjës për Investimet, Mobilitetin dhe Integrimin Digjital. Përveç kësaj, Sekretariati i RCC gjithashtu raporton tek Sherpas e Kryeministrave për zbatimin e MAP REA në takimet e rregullta të Sherpas të thirrura nga Komisioni Evropian.⁴²

Raportet e zbatimit të MAP REA përgatiten si më poshtë:

- I *Raporti Vjetor* përgatitet në mes të vitit dhe përfshin një vlerësim të detajuar vjetor të progresit të bërë në secilën nga fushat e politikave.
- II *Një Raport i Përmbledhur* i zhvilluar në fund të çdo viti kalendarik.

Kuadri për koordinimin, raportimin dhe monitorimin synon të mbajë një përfshirje të ngushtë të administratave nacionale pasi implementimi përfundimisht bëhet në nivelin kombëtar. Sidoqoftë, kjo nuk është pa vështirësi, duke marrë parasysh morinë e institucioneve pjesëmarrëse. Për më tepër, shumë raporte të cilësisë bazohen në vetë administratën tonë, pasi ato janë burimi kryesor i informacionit dhe nuk kryhet asnjë monitorim dhe raportim tjetër i jashtëm. Kjo e bën të vështirë për të ndjekur dhe verifikuar progresin pasi nuk ka një format të përbashkët raportimi dhe mbështetet plotësisht në secilën prej ministrive të linjës.

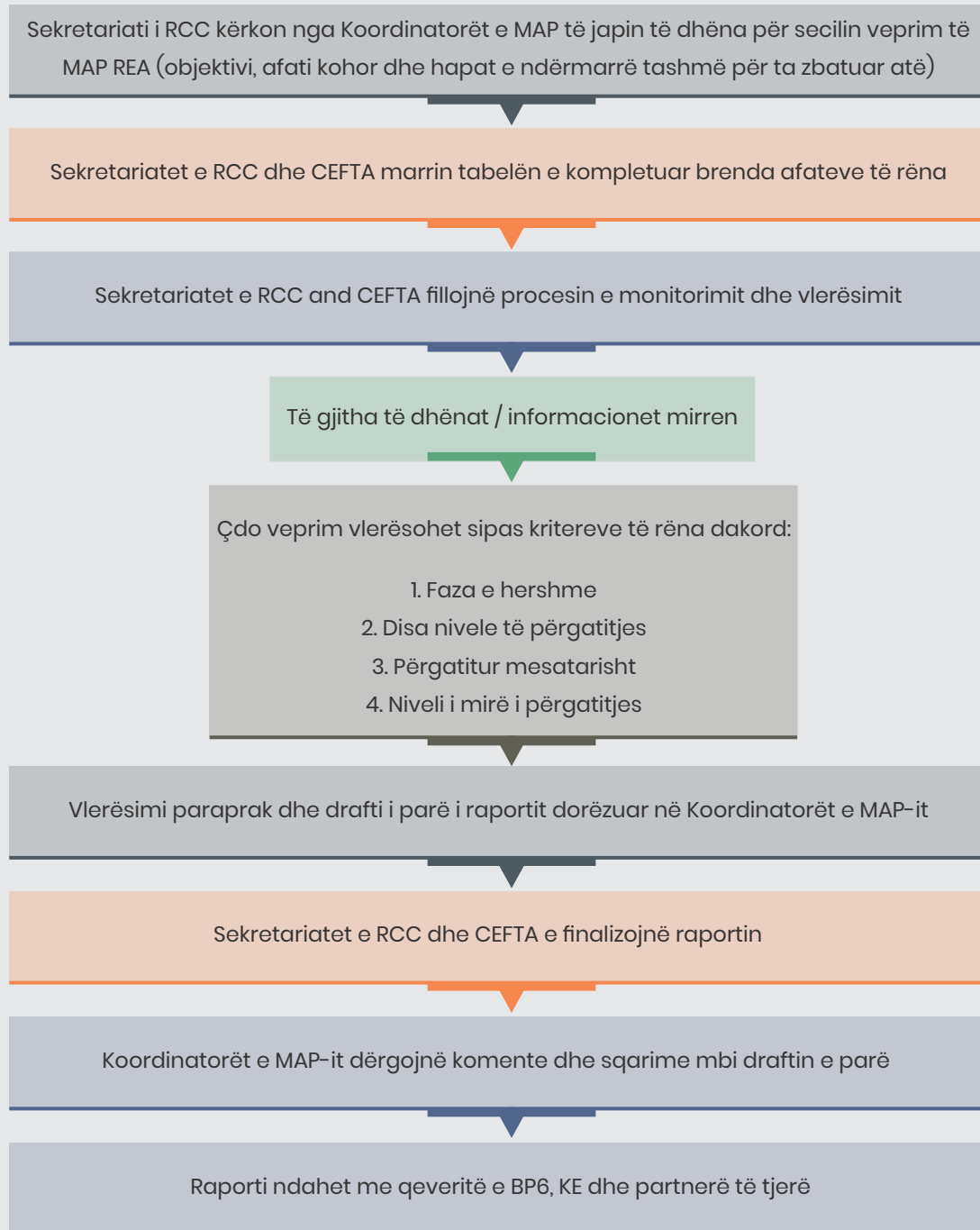
³⁹ RCC, Metodologjia për monitorimin dhe raportimin mbi Planin Shumëvjeçar të Veprimit për një Zonë Ekonomike Rajonale në Ballkanin Perëndimor (MAP), 2 korrik 2019, në <https://www.rcc.int/docs/473/methodology-on-monitoring-and-reporting-on-the-multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-map>

⁴⁰ Ibid, fq. 2

⁴¹ Ibid, fq. 2-3

⁴² Sherpas janë këshilltarë të Kryeministrit për Zonën Ekonomike Rajonale dhe Procesit të Berlinit.

Për më tepër, ka një mungesë të një sistemi për të ndjekur zbatimin e masave të rëna dakord në Planin e Veprimit REA dhe treguesit e propozuar të progresit (“një nivel i përgatitjes”, “i përgatitur mesatarisht”, “një nivel i mirë i përgatitjes”, etj.) detajet e nevojshme për të përshkruar zhvillimet komplekse.⁴³

⁴³ RCC, Metodologjia për monitorimin dhe raportimin mbi Planin Shumëvjeçar të Veprimit për një Zonë Ekonomike Rajonale në Ballkanin Perëndimor (MAP), 2 korrik 2019, fq. 3-4

Implementimi i MAP REA

Zbatimi i MAP REA ka përjetuar shumë sfida. Mosmarrëveshjet dypalëshe të vazhdueshme midis Kosovës dhe Serbisë dhe Kosovës dhe Bosnjë dhe Hercegovinës ulën kapacitetin rajonal për të zbatuar masa specifike, duke ndikuar kështu në rezultatet e zbatimit e përgjithshëm.⁴⁴ Në kontekstin aktual, bashkëpunimi rajonal nuk mund të zëvendësojë zgjidhjen e mosmarrëveshjeve bilaterale dhe ndërsa tensionet dypalëshe janë gjithnjë të pranishme, impenjimi për bashkëpunim rajonal është i vështirë.

Përveç sfidave rajonale, vendet individuale në rajon gjithashtu performojnë ndryshe në zbatimin e MAP REA. Asnjë nga BB6 nuk ka një ekonomi tregu plotësisht funksionale, e cila ka një ndikim në zbatimin e komponentëve që lidhen me tregtinë, investimet dhe integrimin digjital.⁴⁵ Për më tepër, rezultatet dhe sfidat janë të pabarabarta në të gjithë rajonin pasi secili prej vendeve është në faza të ndryshme të procesit të integritit në BE me disa më përpara se të tjerët.

Asistenca teknike është gjithashtu e nevojshme për të mbështetur administratat kombëtare në zbatimin e masave MAP REA.⁴⁶ Integrimi digjital ka qenë përbërësi më sfidues i MAP REA, pasi ka nevojë për aftësi të forta administrative, ndihmë financiare dhe teknike dhe investime kapitale, veçanërisht për infrastrukturën me broadband, e cila mungon në të gjithë rajonin.⁴⁷

Ndër vendet individuale të Ballkanit Perëndimor, Bosnja dhe Hercegovina janë unike për shkak të sistemit të tyre të qeverisjes duke i bërë reformat shumë më sfiduese për t'u zbatuar. Serbia dhe Mali i Zi janë në një fazë më të përparuar në fushat e rritjes inteligjente, tregtisë dhe reformës së investimeve.⁴⁸ Ndërsa Maqedonia e Veriut dhe Shqipëria kanë qenë të suksesshme në vendosjen e bazave për digjitalizimin dhe reformat në profesionet e rregulluara dhe lëvizshmërinë e studiuesve.⁴⁹

⁴⁴ Për shkak të "marrëdhënieve të vështira bilaterale midis Kosovës dhe Serbisë dhe Bosnjë dhe Hercegovinës, iniciativat rajonale kanë arritur kufijtë e tyre". Për më shumë, shih Grupi për Ballkan, Dialogu Kosovë-Serbi: Rruga drejt Marrëveshjes, 5 tetor 2020, në <https://balkangroup.org/en/kosovo-serbia-dialogue-path-to-the-agreement/>

⁴⁵ Intervistë me një ekspert të RCC-së, Prishtinë, 9 tetor 2020

⁴⁶ RCC, Raporti Vjetor i Implementimit të Planit shumë vjeçar të Zonës Ekonomike Rajonale të BP, Korrik 2019

⁴⁷ Intervistë me një ekspert të RCC-së, Prishtinë, 9 tetor 2020

⁴⁸ RCC, Raporti Vjetor i Implementimit të Planit shumë vjeçar të Zonës Ekonomike Rajonale të BP, Korrik 2019 fq. 17-23

⁴⁹ Ibid.

Kosova mbetet prapa në pothuajse të gjitha fushat e zbatimit dhe pengesat e saj në zbatim të MAP REA janë të ndara në pengesa politike dhe ato administrative-teknike:

Pengesat politike

Statusi ndërkombëtar i Kosovës, përfshirë mosnjohjen e saj nga dy vendet e Ballkanit Perëndimor dhe pesë shtetet anëtare të BE-së, ka parandaluar anëtarësimin e saj në shumë organizata ndërkombëtare dhe iniciativa rajonale. Për shembull, Kosova nuk është 'Vend i Asociuar' në programin e financimit dhe kërkimit të BE-së "Horizon 2020" si dhe në një pjesë të EURAXESS ku renditen vendet e lira të kërkimit dhe bursat për të gjithë anëtarët e saj.⁵⁰ Në mënyrë të ngjashme, mungesa e domenit të kodit shtetëror të Kosovës në internet për shkak të statusit të saj, e bën të vështirë integrimin në rrjetin më të madh GÉANT.⁵¹ Kjo ka një efekt të drejtpërdrejtë në performancën e Kosovës në zbatimin e MAP REA.

Sa i përket tregtisë, Kosova ende ka nevojë të ratifikoj dhe zbatoj Protokollin Shtesë 5 të CEFTA-s për lehtësimin e tregtisë, si dhe Protokollin Shtesë 6 mbi tregtinë e shërbimeve.⁵² Mungesa e stabilitetit politik dhe zgjedhjet e shpeshta i komplikojnë gjërat, bllokojnë agjendën e reformave, duke përfshirë çështjet e lidhura me tregtinë për shkak të tarifave të vendosura në Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Serbi në 2019.⁵³

Pengesat Administrative/ Teknike

Institucioneve të Kosovës ende u mungon përvoja për të marrë pjesë në organizata të shumta dhe për të bashkëpunuar në projekte rajonale dhe si rezultat, atyre u mungon kapaciteti për të koordinuar punën e nevojshme për implementimin e MAP.⁵⁴ Zyrtarët qeveritarë punojnë si pjesë e një grupi ndër-institucional duke përfshirë ministri dhe agjenci të tjera të linjës për të zhvilluar një pozicion të përbashkët dhe unik për çështje të veçanta, e cila, në shumë raste, më vonë duhet të sqarohet politikisht dhe të paraqitet në nivel rajonal.⁵⁵

⁵⁰ Drejtoria e Përgjithshme e Komisionit Evropian për Kërkim dhe Inovacion, Vendet e Asociara Horizon 2020, në https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/3cpart/h2020-hi-list-ac_en.pdf

⁵¹ GÉANT është një rrjet pan-evropian i kërkimit dhe arsimit i cili ndërlidh Rrjetet Kombëtare të Kërkimit dhe Edukimit të Evropës (NRENs) duke mundësuar bashkëpunimin në projekte që variojnë nga shkencat biologjike, vëzhgimi i tokës, te artet dhe kultura. Për më shumë, shih <https://www.geant.org/About>

⁵² Komisioni Evropian, Kosovo* 2020 Raporti, Bruksel, 6 tetor 2020

⁵³ Grupi i Ballkanit, Kosovë 2020: Një Agjendë Komplekse për Qeverinë e Re, 17 Dhjetor 2019, në <https://balkangroup.org/en/kosovo-2020-a-complex-agenda-for-the-new-government-2/>

⁵⁴ Intervistë me ekspert të RCC-së, Prishtinë, 09 tetor 2020

⁵⁵ Ibid.

Tregu financiar i Kosovës gjithashtu mbetet i pazhvilluar dhe është i vetmi vend në Ballkanin Perëndimor që nuk ka një berzë.⁵⁶ Për më tepër, kapacitetet e Kosovës në shkencë, teknologji dhe inovacion shënohen nga mungesa e investimeve, ekspertizës dhe koordinimit ndërinstucional. Kompetencat për zbatimin e politikës së inovacionit (lidhja midis politikës së R&D dhe politikës industriale) janë të ndara ndërmjet ministrive të ndryshme të linjës dhe Agjencisë së Kosovës për Investime dhe Ndërmarrjeve (KIESA).⁵⁷

Në fushën e integritit digjital, Kosova ka kryer hartëzimin e telekomunikimeve, duke përfshirë boradbandin, por ka ende çështje me mungesën e lidhjes në zonat e saj rurale.⁵⁸

Sidoqoftë, ekziston një projekt në vazhdim për të shkallëzuar rrjetet broadband të Kosovës në zonat rurale deri në vitin 2023, i financuar nga Banka Botërore.⁵⁹ Ndërsa, futja e kalimit digjital në Kosovë nuk ka arritur të bëjë ndonjë progres domethënës.⁶⁰ Si e tillë, teknologjia e vjetër e transmetimit televiziv analog ende nuk është zëvendësuar nga transmetimi i televizionit digjital.

STATUSI I KOSOVËS NË KOMPONENTET E REA-SË*

TREGTIA	Taksa e importit 100% e vendosur mbi tregtinë me Serbinë dhe Bosnjë dhe Hercegovinën në 21 nëntor 2018 ishte kundër rregullave të CEFTA duke shkaktuar vështirësi në arritjen e objektivave në këtë komponent. Taksa gjithashtu kishte efekte politike të përhapjes së komponentëve të tjerë dhe zbatimin e saj.
INVESTIMET	<ul style="list-style-type: none"> - Plani i Veprimit për Reformën e Investimeve (IRAP) u miratua në Mars 2019 me Vendim të Qeverisë. - Për të mundësuar zbatimin e IRAP, Kosova ka krijuar një grup punues të ngarkuar për zbatimin e reformave të dakorduara të investimeve që nga nëntori 2018 dhe përfshin institucionet përkatëse, shoqërinë civile dhe shoqatat e biznesit. - Në promovimin e investimeve, prodhimi i dritës automobilistike është shënjestruar si një sektor prioritet, së bashku me TIK, me Gjermaninë, Austrinë dhe Zvicrën të zgjedhur si tregje të synuara për shtrirjen e investorëve. - Kosova ka përgatitur një analizë të hyrjes dhe krijimit të investimeve dhe ka identifikuar pengesat kryesore. Po punon gjithashtu për analizën e gjerë të mbrojtjes dhe mbajtjes së investimeve me asistencë teknike nga Banka Botërore.

⁵⁶ Ekzistojnë gjashtë berza në Ballkanin Perëndimor: Shqipëria - Bursa e Tiranës (XTIR), Bosnje dhe Hercegovina - Bursa e Sarajevës (XSSE) dhe Bursa e Banja Lukës (XBLB), Mali i Zi - Bursa e Podgoricës (XMNX), Maqedonia e Veriut - Bursa e Maqedonisë (XMAE) dhe Serbia - Bursa e Beogradit (XBEL))

⁵⁷ Politika e inovacionit është lidhja midis politikës së R&D dhe politikës industriale dhe kërkon të krijojë një kornizë për sjelljen e ideve në treg.

⁵⁸ Atlasi Elektronik i Kosovës është i disponueshëm në <https://broadband.rks-gov.net/med-atlas/>

⁵⁹ Projekti i Ekonomisë Digjitale të Kosovës (KODE), i mbështetur nga Banka Botërore, do të zgjerojë dhe shtrijë infrastrukturën me brez të gjerë në 200 fshatra, me një popullsi totale prej rreth 60,000 njerëz deri në 2023. Për më shumë, shih <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P164188>

⁶⁰ Komisioni Evropian, Raporti Kosovë * 2020, Bruksel, 6 tetor 2020

	<ul style="list-style-type: none"> - Në aspektin e zhvillimit të tregut financiar, politika e investimeve dhe korniza ligjore e Kosovës do të përfitonin nga azhurnimi i mëtejshëm, me një fokus të veçantë në harmonizimin me BE-në, dhe krijimin e mekanizmave të mbrojtjes së investimeve brenda fushës së Marrëveshjeve Ndërkombëtare të Investimeve (IIA). - Kosova nuk ka treg të kapitalit; krijimi i tij dhe mundësimi i tregtisë së letrave me vlerë do të ndihmonte në zgjerimin dhe diversifikimin e qasjes në financa. - Kosovës i mungon përgatitja për një strategji të zgjuar të rritjes dhe është shumë prapa vendeve të tjera të BP6 në këtë fushë.
<p>MOBILITETI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të gjitha vendet e rajonit, përveç Kosovës, kanë përfaqësuesit e tyre në Forumin e Strategjisë Evropiane për Infrastrukturat Kërkimore (ESFRI). Kosova ende nuk ka ndërmarrë hapat e parë zyrtarë për të filluar procesin. - Të gjitha vendet e rajonit, përveç Kosovës, kanë themeluar Qendrat e Shërbimit EURAXESS dhe Portalet e Lidhura të Punëve EURAXESS, megjithatë ka pak informacion në lidhje me vendet e lira të punës për hulumtues në rajon.
<p>DIGJITALIZIMI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Në Kosovë, zgjerimi i infrastrukturës me broadband po përparon shumë mirë - i implementuar në rreth 40 fshatra. - Atlasi Elektronik për infrastrukturën me broadband është funksional dhe një hua nga Banka Botërore (20.7 milion Euro për investime në broadband gjatë 2019–2023) është aprovuar nga Kuvendi. - BP6 po punon drejt krijimit të Zyrës së Kompetencës së Broadband (BCO) / Pikave të Kontaktit BCO. BCO është themeluar në Kosovë si pjesë e Ministrisë së Ekonomisë. - Kosova është i vetmi vend në rajon që nuk ka përfunduar interkoneksionin rajonal dhe integrimin në GÉANT pan-Evropian. Sidoqoftë, është shënuar njëfarë progresi, pasi Kosova përfundoi një studim të fizibilitetit për lidhjen në rrjetin GÉANT. - Shkëmbimi i informacionit mbi kërcënimet kibernetike ka fituar vëmendje të madhe në Ballkanin Perëndimor. Në Kosovë, platforma për pranimin dhe regjistrimin e incidenteve të ndryshme në lidhje me sigurinë e rrjeteve dhe shërbimeve të komunikimit elektronik është operacionale. Kosova është duke ndërmarrë aktivitete konkrete për të kapërcyer hendekun digjital dhe të aftësive të biznesit si pjesë e projektit të financuar nga IPA 2017 “Mbështetja e BE-së për Konkurrencën e Sektorit të TIK-ut të Kosovës” (3 milion €, duke filluar në 2019 për një periudhë prej 3 vjet) - Si pjesë e projektit KODE të mbështetur përmes një kredie nga Banka Botërore, 1.65 milion € do të investohen në trajnimin e të rinjve të Kosovës dhe lidhjen e tyre me mundësitë e punës në internet, kryesisht të përqendruara te të rinjtë e papunë ose të papunësuar.

Tabela e përpiluar nga RCC, Raporti Vjetor i Implementimit të Planit shume vjeçar të Zonës Ekonomike Rajonale të BP, Korrik 2019 (RCC nuk ka publikuar ndonjë raport të ri që nga ajo kohë)

Gjatë Komisionit Evropian të udhëhequr nga Juncker, Komisioni Evropian ishte i përfshirë ngushtë në monitorimin e MAP REA pasi kërkonin rezultate konkrete përpara Samitit të Procesit të Berlinit 2019 në Poznan, Poloni. Komisioneri i atëhershëm për Politikën e Fqinjësisë

Evropiane dhe Negociatat e Zgjerimit Johannes Hahn u dërgoi letra periodike udhëheqësve të BP6 duke theksuar fushat që secili vend duhet të përqendrohet në zbatimin e MAP REA.⁶¹ Kjo ishte pjesërisht e suksesshme pas nënshkrimit të Marrëveshjes Rajonale të Roaming (RRA) dhe prezantimit të saj pasues në Samitin e Poznanit në 2019. Sidoqoftë, Njohja e Ndërsjellë e Kualifikimeve Profesionale u hoq nga rendi i ditës ndërsa Serbia u tërhoq për shkak të mosmarrëveshjeve themelore në lidhje me Kosovën.⁶²

“MINI-SHENGENI”

Më 10 tetor 2019, në Novi Sad, Serbi, filloi një proces i ri paralel kur Presidenti serb Aleksandër Vuçiç, Kryeministri shqiptar Edi Rama dhe Kryeministri i Maqedonisë së Veriut Zoran Zaev njoftuan të ashtuquajturin “mini-Shengen” që kërkon të vendosë lëvizjen e njerëzve, mallrave, shërbimeve dhe kapitalit në Ballkanin Perëndimor duke përdorur vetëm karta identiteti deri në fund të vitit 2021.⁶³ Nisma u mbështet nga i Dërguari Special për Ballkanin Perëndimor dhe Ambasadori i SHBA në Gjermani, Richard Grenell i cili lëshoi një deklaratë duke bërë thirrje që përfshirja e Kosovës është e domosdoshme që kjo iniciativë të ishte e suksesshme.⁶⁴ Takime të mëtejshme u mbajtën në 10 nëntor 2019 në Ohër, Maqedonia e Veriut dhe më 21 Dhjetor 2019 në Tiranë, Shqipëri për të diskutuar propozimet për arritjen e ‘katër lirive’ duke përfshirë miratimin e një marrëveshje kornizë për emergjencat civile të njohur si Protokollin e Durrësit.⁶⁵

Brenda të ashtuquajturit “mini-Shengen”, hapat e mëposhtëm janë ndërmarrë deri më tani:⁶⁶

- *Memorandum për lëvizjen e lirë të njerëzve që përdorin vetëm letërnjoftime dhe unifikim të procedurave për lëshimin e lejeve të punës për të gjithë qytetarët në vendet e BP6.*
- *Funksionimi 24 orë i kontrolleve kufitare për kontrollet fitosanitare dhe veterinarë.*
- *Negociatat e përfunduara midis Maqedonisë së Veriut dhe Serbisë dhe për ndërtimin*

⁶¹ Intervistë me një ekspert të RCC-së, Prishtinë, 09 tetor 2020

⁶² Samiti i Ballkanit Perëndimor Poznan, konkluzionet e Kryetarit më 5 korrik 2019 në https://www.premier.gov.pl/files/files/chairs_conclusions.pdf

⁶³ Presidenti Vuçiç: Samiti i Ballkanit Perëndimor Poznan, konkluzionet e Kryetarit më 5 korrik 2019 në <https://www.predsednik.rs/en/press-center/news/president-vucic-meets-the-prime-minister-of-the-republic-of-north-macedonia-and-the-prime-minister-of-the-republic-of-albania>

⁶⁴ Ambasada Amerikane dhe Konsullatat në Gjermani, “Deklarata mbi Mini-Shengenin e Ballkanit Perëndimor”, 14 nëntor 2019, në <https://de.usembassy.gov/statement-on-western-balkans-mini-schengen/>

⁶⁵ Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, “Konferenca për shtyp e Liderëve të BB në Tiranë”, 26 Dhjetor 2019, në <https://vlada.mk/node/19902?ln=en-gb>

⁶⁶ Ibid.

e vendkalimit të ri kufitar Lojane – Miratovac,

- *Marrëveshja ndërmjet administratave doganore të Maqedonisë së Veriut dhe Shqipërisë për një One-Stop-shop në pikën kufitare Kjafasan, dhe me Serbinë në pikën kufitare Tabanovce me synimin për t'u bërë një Non-Stop-Shop (kalimet kufitare pa ndalesa).*
- *Futja e një sistemi pa letër për të thjeshtuar procedurat doganore.*

Kosova kishte refuzuar të bashkohej për shkak të mosnjohjes së saj nga Serbia dhe Bosnja dhe Hercegovina.⁶⁷ Për më tepër, kishte shqetësime se tregu serb do të dominonte ekonominë e tij dhe iniciativa u etiketua si një “mini-Jugosllavi e udhëhequr nga Presidenti serb Vuçiq”.⁶⁸ Mali i Zi dhe Bosnjë dhe Hercegovina morën pjesë në këto takime megjithëse deklaruan se ato janë përqendruar në anëtarësimin në Bashkimin Evropian.⁶⁹

Më 4 shtator 2020, në Samitin e Shtëpisë së Bardhë në Uashington, Kosova dhe Serbia nënshkruan secila Marrëveshje të Normalizimit Ekonomik, një palë dokumentesh, që ndryshojnë në pikën përfundimtare në lidhje me njohjen e Kosovës nga Izraeli.⁷⁰ Përmes marrëveshjes, Kosova ra dakord të bëhet pjesë e “**mini-Shengenit**” dhe ra dakord të zbatojë autostradën, lidhjet hekurudhore dhe marrëveshjet e fluturimeve me Serbinë.⁷¹ Shpejt më pas, më 14 tetor 2020, Serbia filloi të zbatojë Marrëveshjen e Menaxhimit të Integruar të Kufirit në pikën e kalimit kufitar Merdare, ndërmjet Kosovës dhe Serbisë, funksionalizimi i së cilës ishte gjithashtu pjesë e marrëveshjeve.⁷²

⁶⁷ Presidenti i Kosovës Hashim Thaçi: “Kosova nuk dëshiron të shkëmbejë perspektivën e saj Euro-Atlantike me një rajonale”. Për më shumë, shih <https://europeanwesternbalkans.com/2019/11/10/leaders-agree-on-further-steps-towards-mini-schengen-in-ohrid/>

⁶⁸ Drejtuesi i LDK – Lidhja Demokratike e Kosovës, Isa Mustafa: “Në shikim të parë, ato duken si propozime tërheqëse, por në thelb, ato çojnë në një Jugosllavi të re, me Shqipërinë, por pa Kroacinë dhe Slloveninë. Ato janë ide që ne nuk i kemi mbështetur gjatë kohës sonë në qeveri, dhe ne si Lidhje Demokratike e Kosovës nuk do t'i mbështesim ato, as në qeveri dhe as si pjesë e opozitës.” Shikoni, Prishtina Insight “Kosova heziton të bashkohet me mini Ballkan mini-Schengen”, 13 nëntor 2019, në <https://prishtinainsight.com/kosovo-reluctant-to-join-balkan-mini-schengen/>

⁶⁹ Euronews, “Udhëheqësit e Ballkanit Perëndimor komplotojnë zonën e tyre ‘mini-Shengen’”, 11 nëntor 2019, në <https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone>

⁷⁰ Kosova dhe Izraeli ranë dakord të njohin reciprokisht njëri-tjetrin. Ndërsa Serbia pranoi të hapte një zyrë tregtare dhe një ministri të zyrave shtetërore në Jeruzalem më 20 shtator, 2020 dhe të zhvendoste Ambasadën e saj në Jeruzalem me 1 korrik 2021. Për më shumë, shih <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-vucic-serbia-prime-minister-hoti-kosovo-trilateral-meeting/>

⁷¹ Për një ndarje të plotë të marrëveshjes shih, Balkan Insight, “A ia vlen marrëveshja” Kosovë-Serbi “letra në të cilën është shkruar?”, 10 Shtator 2020, në <https://balkaninsight.com/2020/09/10/birn-fact-check-is-the-kosovo-serbia-deal-worth-the-paper-its-written-on/>

⁷² Në 2011, Kosova dhe Serbia arritën Marrëveshjen për Menaxhimin e Integruar të Kufirit (IBM) si pjesë e dialogut të lehtësuar nga BE-ja në Brusel duke rënë dakord për ndërtimin dhe stafimin e një kalimi të përbashkët të përhershëm kufitar, por Serbia vazhdimisht kishte refuzuar ta zbatonte atë. Për më shumë, shih Gazeta Express, “Serbia më në fund e njeh kufirin e Kosovës duke stafuar Pikën e Përbashkët të Kalimit të Kufirit në Merdare”, 14 tetor 2020, në <https://www.gazetaexpress.com/serbia-finally-recognizes-kosovo-border-by-staffing-common-border-crossing-point-facility-at-merdare/>

Pasi takimet “**mini-Shengen**” u shtynë për shkak të pandemisë COVID-19, iniciativa u rinovua më 30 tetor 2020, ku tre liderët e Serbisë, Shqipërisë dhe Maqedonisë së Veriut zhvilluan një takim online dhe thanë se “iniciativa është plotësisht në përputhje me Procesin e Berlinit”.⁷³ Ata ranë gjithashtu dakord të formonin një grup pune të përhershme me përfaqësues të qeverisë nga secili prej vendeve pjesëmarrëse “për të shpejtuar procesin e nënshkrimit dhe zbatimit të aktiviteteve të dakorduara”.⁷⁴ Më 9 nëntor 2020, në një samit online të organizuar si pjesë e iniciativës “**mini-Shengen**”, udhëheqësit e Serbisë, Shqipërisë dhe Maqedonisë së Veriut nënshkruan një memorandum mirëkuptimi për të bashkëpunuar në luftën kundër pandemisë së koronavirusit dhe mundësimin e kalimit të kufirit me karta identiteti.⁷⁵ Për më tepër, qytetarët e të tre vendeve do të jenë në gjendje të trajtohen falas në cilindo nga tre vendet nëse janë të infektuar me virusin COVID-19.⁷⁶

Ndryshe nga iniciativat e tjera të mëparshme rajonale që përfshinin të gjashtë vendet që nga fillimi, “**mini-Shengeni**” nuk kishte të njëjtin konsensus. Ai dështoi të tërheqë mbështetjen politike si një iniciativë më vete. Për më tepër, konteksti politik gjatë kohës ishte shumë i tensionuar për shkak të refuzimit të BE-së për të hapur negociatat e anëtarësimit me Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut.⁷⁷ Urgjenca nën të cilën po shtjelloheshin të gjitha këto deklarata nuk lejoi kohë të mjaftueshme për të përgatitur siç duhet terrenin politik për të joshur vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor të cilat ishin në hamendje për t'u bashkuar. Si e tillë, kjo iniciativë u prit me shumë skepticizëm jo vetëm nga Kosova por edhe nga Bosnja dhe Hercegovina dhe Mali i Zi gjithashtu.⁷⁸

Bosnja dhe Hercegovina ishin në hamendje dhe vëzhguese si me iniciativat e tjera rajonale për shkak të ndarjeve të tyre të brendshme.⁷⁹ Kjo iniciativë do të kishte një efekt të drejtpërdrejtë në marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe Bosnjës dhe Hercegovinës, ku kjo e fundit nuk e ka njehur Kosovën.⁸⁰ Pozicioni i Malit të Zi ishte i paqartë që nga fillimi; përfaqësuesi i tyre

⁷³ European Western Balkans, “Vuçiq, Zaev dhe Rama zhvilluan një takim video mbi ‘mini-Schengen’, 30 tetor 2020, në <https://europeanwesternbalkans.com/2020/10/30/vucic-zaev-and-rama-held-a-video-meeting-on-mini-schengen/>

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ballkani Perëndimor Evropian, “Maqedonia e Veriut, Shqipëria dhe Serbia nënshkruan një memorandum për luftuar koronavirusin”, 9 nëntor 2020, në <https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/09/north-macedonia-albania-and-serbia-signed-a-memorandum-to-fight-coronavirus/>

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ BBC, “BE bllokoi ofertat e anëtarësimit në Shqipëri dhe Maqedoninë e Veriut”, 18 tetor 2019, në <https://www.bbc.com/news/world-europe-50100201>

⁷⁸ Presidenti i Kosovës Hashim Thaçi deklaroi se “takimet janë” të pakuptimta “për kohën që Serbia dhe Bosnjë-Hercegovina nuk njohin pavarësinë e Kosovës.” Për më shumë, shih <https://europeanwesternbalkans.com/2019/11/10/leaders-agree-on-further-steps-towards-mini-schengen-in-ohrid/>

⁷⁹ Me Marrëveshjen e Dejtonit të 1995, kërkohet që të tre njësitë (Boshnjak / Serb / Kroat) në BeH të bien dakord për çdo çështje madhore të politikës së jashtme.

⁸⁰ Qytetarët e Kosovës kërkojnë një vizë për hyrjen në Bosnjë dhe Hercegovinë që nga viti 2008, që lëshohen në një letër tjetër. Kosova kthehet politikën e vizave në 2011.

mori pjesë në takimet në Ohër dhe Tiranë dhe pretendoi se u duhej më shumë kohë për të studiuar implikimet që mund të kishte në procesin e anëtarësimit të Malit të Zi në BE.⁸¹ Si një vend i vogël, ai nuk ka mundësi të devijojë burimet e tij nga integrimi në BE drejt thellimit të integritit rajonal.⁸²

Tani që Kosova ka rënë dakord të bashkohet me “mini-Shengenin”, Bosnja dhe Hercegovina është nën presion për t’u bashkuar. Për më tepër, varësisht nga koalicioni që formon qeverinë e ardhshme në Malin e Zi pas rezultatit të zgjedhjeve të tij parlamentare në 2020, mund të ketë një ndryshim në qëndrimin e tij ndaj nismës. Opozita, e cila përfshin parti politike me qëndrime pro-serbe dhe të orientuara drejt votuesve pro-serbë, ka të ngjarë të kërkojë marrëdhënie më të ngushta me Serbinë dhe të jetë e hapur ndaj mundësisë së bashkimit në “mini-Shengen” si rezultat.⁸³

TREGU RAJONAL I PËRBASHKËT (CRM)

Mbështetja e SHBA-së për “mini-Shengenin” shtyu BE dhe RCC të marrin një rol më proaktiv në disa prej fushave të njëjta të përfshira në iniciativë dhe të rënë dakord përmes bisedimeve të ndërmjetësuar nga SHBA-të në Samitin e Shtëpisë së Bardhë në Shtator 2020. Si rezultat, **Plani i Veprimit i Tregut të Përbashkët Rajonal (CRM)** merr çështje të ngjashme të adresuara nga “mini-Shengen”, posaçërisht ato që lidhen me ‘katër liritë’ e Tregut Unik Evropian, të cilat gjithashtu ishin pjesërisht të përfshira në CEFTA dhe **MAP REA**, krijimi i një “urë plotësuese midis nismave rajonale”.⁸⁴

Tregu i Përbashkët Rajonal (CRM) synon të krijojë një treg rajonal të bazuar në rregullat dhe procedurat e BE dhe të sjellë Ballkanin Perëndimor më afër Tregut Unik Evropian dhe u miratua nga udhëheqësit e gjashtë vendeve të Ballkanit Perëndimor në Samitin e Procesit të Berlinit në Sofje, Bullgari më 10 Nëntor 2020.⁸⁵

⁸¹ Ministri i Ekonomisë i Malit të Zi ka deklaruar se, brenda kontekstit të organizatave dhe programeve ndërkombëtare, vendi ka përmbushur tashmë një pjesë të konsiderueshme të asaj që përfshihet në nismën “mini-Shengen”. Për më shumë, shih Balkan Insight, “Mali i Zi Refuzon Propozimin Ballkanik” Mini Schengen”, 12 nëntor 2019, në <https://balkaninsight.com/2019/11/12/montenegro-rejects-balkan-mini-schengen-proposal/>

⁸² Mali i Zi deri më tani ka hapur të 35 kapitujt në negociatat e tyre me BE dhe ka mbyllur provizorisht tre, duke e bërë atë të parin midis atyre që ende negociojnë (Serbia dhe Turqia). Për më shumë, shih https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/montenegro_en

⁸³ Rezultatet e zgjedhjeve parlamentare të gushtit 2020 rezultuan në një fitore të hollë për opozitën duke i dhënë fund sundimit gati 30-vjeçar të partisë në pushtet të Milo Đukanović, Partisë Demokratike të Socialistëve (DPS). Për më shumë, shih Euronews, “Zgjedhjet në Mal të Zi: Cilët janë fraksionet triumfuese të opozitës dhe për çfarë përfaqësojnë ata?”, 2 Shtator 2020, në <https://www.euronews.com/2020/09/02/montenegro-election-who-are-the-triumphant-opposition-factions-and-what-do-they-stand-for->

⁸⁴ Deklarata e Ministrit të Punëve të Jashtme të Maqedonisë së Veriut Bujar Osmani në Tankin e Procesit të Berlinit dhe Forumin e Shoqërisë Civile Sofje 2020, 9 nëntor 2020 në <https://ecfr.eu/event/berlin-process-think-tank-and-civil-society-forum-sofia-2020/>

⁸⁵ RCC, “Tregu i Përbashkët Rajonal”, në <https://www.rcc.int/pages/143/common-regional-market>

1	Zona e Tregtisë Rajonale	Lëvizja e lirë e mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe njerëzve, duke përfshirë masa ndërsektoriale, të tilla si Green Lanes/Korridoret e Gjellbra, për të rreshtuar me rregullat dhe standardet në përputhje me BE dhe për të siguruar mundësi për ndërmarrjet dhe qytetarët.
2	Zona Rajonale e Investimeve	Përafrimi i politikave të investimeve me standardet e BE-së dhe praktikat më të mira ndërkombëtare dhe promovimi i rajonit për investitorët e huaj.
3	Zona Digjitale Rajonale	Integrioni Ballkanin Perëndimor në tregun digjital pan-Evropian
4	Zona Industriale dhe Inovacioni Rajonale	Transformoni sektorët industrialë, formimi i zinxhirëve tregtar që u përkasin.

Nisma bazohet në arritjet dhe mësimet e nxjerra nga **Zona Ekonomike Rajonale (REA)**, e cila kishte rezultate të ndryshme në zbatim. Plani i ri i veprimit për një **treg të përbashkët rajonal (CRM)** që do të zbatohet deri në fund të vitit 2024 përfshin disa veprime në katër fusha kryesore: ⁸⁶

Duke i implementuar veprimet në katër fushat kryesore si më lart, Tregu i Përbashkët Rajonal kërkon:⁸⁷

FUSHAT	QËLLIMET
Zona Rajonale Tregtare	<ul style="list-style-type: none"> - Njohja e ndërsjellë e certifikatave dhe rezultateve të testimit për produktet industriale dhe bujqësore; Operatorët e Autorizuar Ekonomikë (OBE); kualifikimet profesionale; dhe licencat në turizëm, shërbime të zgjedhura financiare dhe sektorë të tjerë të shërbimeve kryesore. - Vendosja e një tregu rajonal të tregtisë elektronike duke miratuar rregulla thelbësore të harmonizuara dhe parimin e tregut të brendshëm, duke lehtësuar zhdoganimin e parcelave dhe duke hequr gjeo-blokimet. - Miratimi i korridoreve të Gjellbërta dhe vini në dispozicion shërbimet 24/7 në një rrjet të zgjeruar të PKK-ve / KKP-ve dhe prezantoni Korsitë e Gjellbërta në PKK-të me BE-në. - Zgjerimi dhe përmirësimi i Menaxhimit të Rrezikut; CEFTA dhe shkëmbimin sistematik të dhënave elektronike (SEED) për të gjitha agjencitë e përfshira në pastrimin e mallrave. - Krijimi i one-stop shop në pikat e zgjedhura të kalimit dhe ulja e kohës së pritjes në PKK / PKK në 70% të kohës aktuale të pritjes. - Futja e procedurave të përbashkëta për monitorimin e tarifave dhe masa të tjera që lehtësojnë shërbimin e dorëzimit të parcelave. - Miratimi i paketës së liberalizimit të tregtisë së shërbimeve për të mundësuar, ndër të tjera, furnizimin e shërbimeve pa themelimin dhe autorizim të detyrueshëm, në përputhje me Kapitullin 3 të acquis të BE-së.

⁸⁶ RCC, Plani i Përbashkët i Veprimit Rajonal i Tregut, 9 nëntor 2020, në <https://www.rcc.int/docs/543/common-regional-market-action-plan>

⁸⁷ Ibid.

- Miratimi i rregullave të reja, më efikase për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe zgjidhjen e pengesave jo-tarifore në CEFTA.
- Zvogëlimi i kostove të pagesave rajonale dhe përgatitja për t'u bashkuar me Zonën e Vetëm të Pagesave në Euro (SEPA).
- Mundësimi i lëvizjes për studentët, studiuesit dhe profesorët.
- Futja e lirisë së lëvizjes bazuar në ID brenda Gjashtë të Ballkanit Perëndimor.
- Heqja e lejeve të punës për transferimet brenda ndërmarrjeve dhe ofruesit e shërbimeve kontraktuale.
- Mundësimi i transpozimit të drejtave sociale.

Zona e Investimeve Rajonale

- Kryerja e një fushate rajonale të promovimit të investimeve përmes bashkëpunimit të agjencive të rajonit për promovimin e investimeve për mbajtjen dhe promovimin.
- Zhvillimi i kriterëve dhe procedurave të udhëzimit rajonal për mekanizmat e shqyrtimit në nivelin e ekonomisë për reagim të shpejtë ndaj shqetësimeve të IHD-ve bazuar në standardet dhe politikat e BE-së dhe duke marrë parasysh ekonominë individuale dhe përparësitë e politikave të rajonit.
- Tërheqja e investimeve të reja investimi në premtimin e zinxhirëve rajonalë të vlerave të qëndrueshme për rajonin WB6.
- Përfundimi i Marrëveshjeve Ndërkombëtare të Investimeve (IIA) specifike për ekonominë ndërmjet BE-së dhe secilës prej Gjashtë të Ballkanit Perëndimor.

Zona e Digjitalizimit Rajonal

- Sigurimi i qasjes në internet me bandë fikse për të paktën 95% të familjeve, si dhe të paktën 90% të familjeve me shpejtësi prej të paktën 30 MBbps në secilën ekonomi.
- Vendosja e rajonit të roamingut të lirë dhe zvogëlimi i tarifave të roamingut ndërmjet Ballkanit Perëndimor dhe BE.
- Vendosja e një procesi të koordinuar rajonalisht të harmonizimit të spektrit të grupeve pioniere evropiane 5G dhe aplikoni një qasje të koordinuar në procesin e dhënies së frekuencave 5G radio dhe pilotimin rajonal 5G.
- Zhvillimi i strategjive të aftësive digjitale për të mbështetur tërheqjen e aftësive digjitale dhe për të mbështetur rritjen e aftësive dhe rimbushjeve digjitale.
- Miratimi i një kornize për njohjen reciproke të nënshkrimeve elektronike si dhe formave të tjera të eID-ve dhe shërbimeve të besimit bazuar në acquis përkatëse të BE-së.
- Vendosja e veprimeve rajonale për të siguruar mbrojtjen e të dhënave personale dhe privatësinë në Ballkanin Perëndimor

Zona Rajonale për Industri dhe Inovacion

- Integrimi i rajonit në Zonën Evropiane të Kërkimit.
- Mbështetja zbatimit të veprimeve të ndryshme që dalin nga Agjenda për Ballkanin Perëndimor mbi Inovacionin, Kërkimin, Edukimin, Kulturën, Rininë dhe Sportin, të cilat Komisioni Evropian po planifikon të miratojë gjatë semestrit të parë të 2021.
- Nisja e skemës mbështetëse të inovacionit rajonal për fillimin dhe fazën e hershme, duke përzier financimin e sektorit publik dhe privat.
- Krijimi një Rrjet rajonal të Qendrave të Inovacionit Digjital.
- Azhurnimi i platformës rajonale të NVM-ve në internet për të mbështetur inovacionin dhe ndërkombëtarizimin e NVM-ve.
- Përfundimi Protokolleve Rajonale të Zinxhirit të Furnizimit në industri të zgjedhura / zinxhirët e vlerës.
- Hartimi dhe azhurnimi të zinxhirët e furnizimit të automobilave në rajon për të zbutur ndërprerjet e industrisë.
- Zhvillimi i zinxhirëve të rinj rajonalë të vlerës në ekonominë e gjelbër dhe rrethore për të shfrytëzuar potencialin ende të pashfrytëzuar.
- Zhvillimi i ofertës së paketuar të turizmit për rajonin dhe kryerja e përpjekjeve të përbashkëta promovuese.

- Të mbështetet zhvillimin e industrisë agro-ushqimore në rajon në përputhje me standardet e BE-së.
- Mbështetja e zhvillimit të industrive krijuese rajonale.
- Rritja e konkurrencës dhe efikasitetit të energjisë në industrinë e përpunimit të metaleve.
- Krijimi i një Nismë Rajonale për Transferimin e Njohurive të Diasporës për të shfrytëzuar potencialin e diasporës së rajonit dhe për të inkurajuar qarkullimin e trurit.
- Lehtësimi i krijimit të Rrjetit të Fillimit të Gjelbër të Ballkanit Perëndimor për të përshpejtuar rritjen e një ekonomie të gjelbër.
- Vendosja e Rrjetit Rajonal të Grave në STEM për Dekadën Tjetër për të inkurajuar rritjen e pjesëmarrjes së vajzave dhe grave në edukimin dhe karrierën STEM.
- = Krijimi i Rrjetit të Grave Sipërmarrëse të Ballkanit Perëndimor për të inkurajuar gratë të ndjekin karrierën e ndërmarrëse.

Një metodologji për monitorimin dhe raportimin e cila ende nuk është zhvilluar pritet të përfshijë “një kartë dinamike, e krijuar për të pasqyruar ndryshimet në kohë reale; dhe të lejojë palët e interesuara, përfshirë qytetarët, të japin kontributin për efektivitetin e hapave të ndërmarrë.”⁸⁸

Përveç Tregut të Përbashkët Rajonal, Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor, e parashikuar nga Marrëveshja e Gjelbër Evropiane, u miratua gjithashtu në Samitin në Sofje, më 10 nëntor 2020, nga udhëheqësit e Ballkanit Perëndimor dhe i cili do të mbështetet nga Plani Ekonomik dhe i Investimeve për Ballkanin Perëndimor miratuar nga Komisioni Evropian në 6 Tetor 2020.⁸⁹

Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor parashikon që masat të miratohen bashkërisht nga BE dhe Ballkani Perëndimor dhe parashikon veprime rreth pesë shtyllave, të cilat gjithashtu mbulohen nga Marrëveshja e Gjelbër Evropiane:⁹⁰

Veprimi i klimës, duke përfshirë dekarbonizimin, energjinë dhe mobilitetin

Ekonomi cirkulare, adresimi i mbeturinave, riciklimi, prodhimi i qëndrueshëm dhe përdorimi efikas i burimeve

Biodiversiteti, duke synuar mbrojtjen dhe rivendosjen e pasurisë natyrore të rajonit

Luftimi i ndotjes së ajrit, ujit dhe tokës

Sisteme të qëndrueshme ushqimore dhe zona rurale

⁸⁸ RCC, Plani i Përbashkët i Veprimit Rajonal i Tregut, 9 nëntor 2020, në <https://www.rcc.int/docs/543/common-regional-market-action-plan>

⁸⁹ RCC, Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor, 10 nëntor 2020, në <https://www.rcc.int/docs/548/green-agenda-for-the-western-balkans>

⁹⁰ Komisioni Evropian, Udhëzime për Zbatimin e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor, 6 tetor 2020, në https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf

Sfida kryesore për **Tregun e Përbashkët Rajonal** ashtu si për paraardhësin e saj - Zonën Ekonomike Rajonale- mbetet zbatimi i saj. Meqenëse pjesa më e madhe e këtyre çështjeve janë teknike, ato duhet të konsiderohen mirë nga rajoni për t'u përgatitur për zbatimin gradual në kontekstin nacional. Kjo është më lehtë të thuhet sesa të bëhet pasi shumica e problemeve midis Kosovës dhe Serbisë dhe Kosovës dhe Bosnjë dhe Hercegovinës janë çështje teknike të cilat në të shumtën e rastit kërkojnë së pari zgjidhje politike.⁹¹ **Tregu i Përbashkët Rajonal** do ta ketë të vështirë të kapërcejë mosmarrëveshjet ekzistuese bilaterale midis vendeve të rajonit. Mosmarrëveshjet bilaterale ende duhet të zgjidhen dhe të hiqen pengesat. Për më tepër, qeveritë luftojnë për të përmbushur agjendat e tyre dhe ato janë të prekshme nga sfidat e brendshme. Pa adresuar këto çështje paralelisht, **CRM** do të mbetet vështirë i zbatueshëm dhe do të ndajë të njëjtin fat si iniciativat e tjera rajonale.

ANALIZË KOMPARATIVE

Të tre iniciativat rajonale - Zona Ekonomike Rajonale, "mini-Shengeni" dhe Tregu i Përbashkët Rajonal, në një mënyrë apo në një tjetër, kopjojnë "katër liritë" e Bashkimit Evropian në Ballkanin Perëndimor dhe ato vetëm ndryshojnë në formë, jo në substancë. Sidoqoftë, ndryshe nga "**mini-Shengeni**", Tregu i Përbashkët Rajonal dhe Zona Ekonomike Rajonale janë në thelb të lidhura me njëra-tjetrën dhe masa të caktuara të së parës bazohen në ato të së dytës.

Në tregti, të gjithë ato synojnë të sigurojnë qarkullimin e lirë të mallrave, shërbimeve, investimeve dhe njerëzve profesional pa tarifa, kuota ose pengesa të tjera të panevojshme. Në këtë drejtim, "**mini-Shengeni**" synon ta lehtësojë këtë duke përdorur kartat e identitetit/letërnjoftimit, një koncept i cili gjithashtu është miratuar së fundi edhe nga **Tregu i Përbashkët Rajonal**.

Ndërsa të gjithë kërkojnë ta bëjnë rajonin më tërheqës për investime, vetëm **REA** përfshin masa specifike siç është Agjenda Rajonale e Reformës së Investimeve (RIRA) e cila synon të rrisë mundësitë e hyrjes dhe krijimit të investitorëve. Si pasardhës i **REA**, **Tregu i Përbashkët Rajonal** mbështetet mbi këtë duke kërkuar të harmonizojë politikatat e investimeve me standardet e BE dhe të krijojë një Zonë Rajonale të Investimeve. Në mënyrë të ngjashme, në integrimin digjital, **REA** u përpoq të zhvillonte infrastrukturën digjitale të rajonit dhe të përmirësonte lidhjen rajonale duke arritur kulmin në Marrëveshjen Rajonale të Roamingut, e cila uli koston e shërbimeve të roamingut në rrjetet publike të komunikimit celular në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Duke u zgjeruar mbi këtë, **CRM** synon të krijojë një Zonë Digjitale Rajonale për të integruar Ballkanin Perëndimor në tregun digjital pan-Evropian. Nga ana tjetër, "**mini-Shengeni**" është më pak specifik ose ende nuk ka adresuar këto tema.

⁹¹ Çështje të tilla si targarat e regjistrimit të automjeteve, rregullat e origjinës, pritja e vulave në kufi, diplomat nga universitetet e akredituara në Kosovë etj.

	MAP REA	Mini-Schengeni	Tregu i Përbashkët Rajonal
 Tregtia	<p>Fluksi i lirë i mallrave, shërbimeve, investimeve dhe njerëzve të aftë pa tarifa, kuota ose pengesa të tjera të panevojshme.</p> <p>Tregtia lehtësoi më shumë se Rregullat e OBT-së, duke synuar njohjen e të gjitha dokumenteve kufitare, kur është e zbatueshme (siç specifikohet në Protokollin Shtesë të CEFTA-s 5).</p>	<p>Qarkullimi i lirë i mallrave, shërbimeve, investimeve dhe personave të aftë të lehtësuar nga funksionimi 24 orë i kontrolleve kufitare për kontrollet fitosanitare dhe veterinare, Dyqane me një Ndalje në vendkalimin kufitar me qëllim që të bëhen Dyqane Non Stop (kalime kufitare pa ndalesa) dhe një sistem pa letër për të thjeshtuar procedurat doganore.</p>	<p>Lëvizja e lirë e mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe njerëzve bazuar në kartat e identitetit, duke përfshirë masa ndërsektoriale të tilla si 'Green Lanes / Korridoret'.</p>
 Investimet	<p>Agjenda Rajonale e Reformës së Investimeve (RIRA) e cila synon të rrisë mundësitë e hyrjes dhe vendosjes për investitorët. Përmirësimi i politikave dhe procedurave të krijimit të biznesit, forcimi i mekanizmave të mbajtjes së investimeve në rajon dhe zhvillimi i iniciativave rajonale për promovimin e investimeve.</p>	<p>N/A</p>	<p>Krijimi i një zone të investimeve rajonale dhe harmonizimi i politikave të investimeve me standardet e BE-së.</p>
 Mobiliteti	<p>Heqja e pengesave për lëvizjen e studentëve, studiuesve dhe profesionistëve, përmes marrëveshjeve rajonale të njohjes reciproke të kualifikimeve akademike dhe profesionale në sektorë me interes të përbashkët (Doktorë të Mjekësisë, Stomatologë, Arkitektë dhe Inxhinierë Civil) përmes standardeve dhe procedurave të përbashkëta për njohjen automatike të kualifikimeve akademike .</p>	<p>Lëvizja e lirë e njerëzve që përdorin vetëm kartat e identitetit dhe unifikimi i procedurave për lëshimin e lejeve të punës për të gjithë qytetarët në vendet e Ballkanit Perëndimor</p>	<p>Lëvizja e lirë e njerëzve bazuar në ID, përfshirë njohjen reciproke të kualifikimeve akademike dhe profesionale për profesione të caktuara.</p>
 Digjitalizimi	<p>Zhvillimi i infrastrukturës digjitale dhe lidhja e përmirësuar rajonale, duke përfshirë politikat e harmonizuara të spektrit. Roaming në rajonin pa pagesë, sigurinë kibernetike të zgjeruar, shërbimet e besimit dhe mbrojtjen e të dhënave.</p>	<p>N/A</p>	<p>Krijimi i një Zone Digjitale Rajonale për të integruar Ballkanin Perëndimor në tregun digjital pan-Evropian.</p>
 Infrastruktura	<p>Lidhjet autostradë dhe hekurudhore brenda rajonit dhe me BE.</p>	<p>Ndërtimi i vendkalimit të ri kufitar Lojane – Miratovc</p>	<p>N/A</p>
 Industria dhe Inovacioni	<p>N/A</p>	<p>N/A</p>	<p>Krijimi i një zone rajonale të inovacionit dhe industriale për të formuar zinxhirët e vlerës;</p>

Megjithatë, mbetet për t'u parë se si "katër liritë", të cilat kërkojnë mjete të mjaftueshme financiare rregullore dhe institucione të përshtatshme, do të arrihen në Ballkanin Perëndimor dhe do të sjellin ndryshime thelbësore të politikave dhe ekonomive.

KONKLuzionet – Agjenda të përbashkëta rajonale dhe shmangja nga proceset e njëanshme

Bashkëpunimi rajonal korrespondon me një angazhim të bërë nga vendet e rajonit në Samitin e BE-Ballkanit Perëndimor 2000 në Zagreb dhe Selanik në 2003. Bashkëpunimi rajonal është gjithashtu një kërkesë specifike nën Marrëveshjet e Stabilizim-Asociimit, të cilat janë tashmë në fuqi me WB6 .

Derisa iniciativat rajonale kanë stimuluar bashkëpunimin në Ballkanin Perëndimor dhe kanë lehtësuar komunikimet, ato kanë bërë pak për të ndihmuar në afrimin e rajonit më pranë Bashkimit Evropian deri më tani ose përmirësimin e mjedisit shoqëror, politik dhe ekonomik. Për shkak të mosmarrëveshjeve dypalëshe të pazgjidhura, ato kanë prodhuar vetëm rezultate të kufizuara. Si e tillë, zgjidhja e konflikteve të së kaluarës mbetet parakushti kryesor për përparimin në bashkëpunimin rajonal në Ballkanin Perëndimor.⁹² Deri më tani, nuk janë bërë përpjekje të mirëfillta për pajtimin dhe shumë iniciativa të mëparshme rajonale kanë dështuar kryesisht për të ndërtuar paqen dhe për të nxitur bashkëpunimin.

Mosmarrëveshjet dypalëshe midis Kosovës dhe Serbisë, dhe Kosovës dhe Bosnjës dhe Hercegovinës në një masë më të vogël, dominojnë në Ballkanin Perëndimor. Megjithatë, çështjet e reja kanë dalë së fundmi në vëmendje pasi Bullgaria bllokoi Maqedoninë e Veriut nga përparimi drejt anëtarësimit në BE.⁹³

Për të shmangur fatin e iniciativave të mëparshme dhe për të krijuar lidhje afatgjata midis vendeve në Ballkanin Perëndimor është e rëndësishme të përzieni "**mini-Shengenin**" dhe **REA**, dhe tani **CRM**, në **një agjendë** me koordinimin e BE-së, Shtetet dhe SH.B.A., duke mbështetur një grup të përbashkët të agjendave rajonale. "**Mini-Shengenin**" u nis në mënyrë të njëanshme nga udhëheqësit e Serbisë, Shqipërisë dhe Maqedonisë së Veriut. Megjithatë iniciativa fitoi hov pas mbështetjes së SHBA. Si e tillë, ajo është e lidhur me pozicionin e administratës së re të SHBA nën Presidentin Joe Biden, e cila do të përcaktojë fatin e saj. Pozicioni i administratës së re në ato pika ende nuk dihet. Sidoqoftë, është e qartë se zyrtarët e rinj në Uashington DC do të kërkojnë "të ndryshojnë qasjen e çekuilibruar të Administratës Trump ndaj Kosovës dhe Serbisë dhe të punojnë ngushtë me BE për të arritur një marrëveshje të njohjes reciproke".⁹⁴

⁹² Deklarata e Ministrisë së Punëve të Jashtme të Maqedonisë së Veriut Bujar Osmani në takimin e Procesit të Berlinit dhe Forumin e Shoqërisë Civile Sofje 9 nëntor 2020, në <https://www.dw.com/en/bulgaria-asks-eu-to-stop-fake-macedonian-identity/a-55020781>

⁹³ Financial Times, "Bullgaria lëviz për të ndaluar Maqedoninë e Veriut të bashkohet me BE", 17 nëntor 2020, në <https://www.ft.com/content/68191f23-0230-4a71-9c5e-437195b5d25a>. Marrëdhëniet midis dy vendeve janë acaruar rreth mosmarrëveshjeve rreth historisë, identitetit dhe gjuhës dhe shënojnë një bllokim të ri në rrugën e rajonit drejt BE-së.

⁹⁴ Balkan Insight, "Joe Biden përpiqet ti fitojë votuesit Boshnjakë, Shqiptarë para sondazheve", 20 tetor 2020, <https://balkaninsight.com>

Qeveritë e Ballkanit Perëndimor duhet të shmangin përsëritjen e formimit të iniciativave të njëanshme të ngjashme me “mini-Shengenin” dhe të kërkojnë mbështetjen e të gjitha vendeve duke i hartuar ato nga poshtë lart përpara se udhëheqësit të flasin me zë të lartë për to.

Tashmë ka pasur indikacione dhe përpjekje për të pajtuar dy iniciativat tashmë pasi udhëheqësit e Serbisë, Shqipërisë dhe Maqedonisë së Veriut kanë deklaruar se ajo “është plotësisht në përputhje me Procesin e Berlinit”.⁹⁵ Me Samitin e Procesit të Berlinit në Nëntor 2020 në Sofje, Bullgari, ‘katër liritë’ e “**mini-Shengenit**” janë përfshirë në **Tregun e Përbashkët Rajonal** i cili shërben për të krijuar “një urë plotësuese midis nismave rajonale” dhe plotësisht në përputhje me acquis e BE-së.⁹⁶

Sidoqoftë, integrimi i iniciativave të vjetra, të reja dhe paralele do të kërkojë gjithashtu integrimin e një qasjeje politike, së pari midis vendeve anëtare të BE-së, midis BE-së dhe SH.B.A.-së, dhe atyre dy dhe të Ballkanit Perëndimor. Qeveritë e Shqipërisë, Serbisë, Maqedonisë së Veriut, Kosovës, Malit të Zi dhe Bosnjë dhe Hercegovinës duhet të marrin iniciativën dhe të promovojnë bashkëpunimin ndërmjet tyre, dhe partnerët duhet të mbështesin iniciativa që rrisin kohezionin dhe lehtësojnë bashkëpunimin. Lloje të ndryshme të bashkëpunimit dhe agjendave do të ngatërrojnë qytetarët, do të ofrojnë hapësirë për të minuar (angazhimin për) bashkëpunim dhe për të mos matur progresin.

[com/2020/10/20/joe-biden-woos-americas-bosnian-albanian-voters-before-polls/](https://ecfr.eu/event/berlin-process-think-tank-and-civil-society-forum-sofia-2020/)

⁹⁵ European Western Balkans, “Vučić, Zaev and Rama mbajtën video takim për ‘mini-Shengen’”, 30 tetor 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/10/30/vucic-zaev-and-rama-held-a-video-meeting-on-mini-schengen/>

⁹⁶ Deklarata e Ministrisë të Punëve të Jashtme të Maqedonisë së Veriut Bujar Osmani në Konferencën e Procesit të Berlinit dhe Forumin e Shoqërisë Civile Sofje 2020, 9 nëntor 2020, në <https://ecfr.eu/event/berlin-process-think-tank-and-civil-society-forum-sofia-2020/>

ORGANIZATAT DHE INICIATIVAT KRYESORE RAJONALE DHE ANËTARËSIMI DHE PJESËMARRJA E KOSOVËS

Viti	Emri	Anëtarët	Anëtarësimi i Kosovës
1989	Iniciativa e Evropës Qendrore	Hungaria, Italia, Polonia, Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Sllovenia, Republika Çeke, Maqedonia e Veriut, Slovakia, Shqipëria, Bjellorusia, Bullgaria, Rumania, Ukraina, Moldavia, Mali i Zi, Serbia	/
1992	Bashkëpunimi Ekonomik i Detit të Zi	Shqipëria, Armenia, Azerbajxhani, Bullgaria, Gjeorgjia, Greqia, Moldavia, Rumania, Rusia, Turqia, Ukraina, Serbia, Maqedonia e Veriut	/
1996	Procesi Ministror i Mbrojtjes së Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Georgia, Greqia, Italia, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovenia, Maqedonia e Veriut, Turqia, Ukraina, Shtetet e Bashkuara, Moldavia (Observer)	/
1996	Procesi i Bashkëpunimit të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Greqia, Maqedonia e Veriut, Rumania, Serbia, Turqia, Kroacia, Moldavia, Mali i Zi, Sllovenia	2014
1999	Qendra e Zbatimit të Ligjit të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Greqia, Hungaria, Moldavia, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Rumania, Serbia, Turqia	/
1999	Stability Pact for Southeastern Europe	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Moldavia, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Ukraina (Observer) Partnerë mbështetës: Japonia, Norvegjia, Rusia, Turqia, Zvicra, Shtetet e Bashkuara, Shtetet Anëtare të BE	/
1999	Iniciativa e Adriatikut dhe Jon	Greqia, Italia, Kroacia, Sllovenia, Shqipëria dhe Bosnja dhe Hercegovina	/
2000	Iniciativa Rajonale Antikorrupsion	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Moldavia, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Rumania, Serbia	/
2000	Iniciativa për përgatitjen dhe parandalimin e katastrofës në Evropën Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovenia, Turqia	/
2000	RACVIAC – Qendra për Bashkëpunim të Sigurisë	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Greqia, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Turqia Vëzhguesit e Mbretërisë së Bashkuar : Kanada, Moldavi, Poloni, Sllovakia, Ukrainë, Shtetet e Bashkuara	2014
2001	Rrjeti Shëndetësor i Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Izraeli, Moldavia, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Rumania, Serbia	/
2002	Shoqata e Shefave të Policisë të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Moldavia, Mali i Zi, Rumania, Serbia	/
2003	Grupi Këshillor i Prokurorëve të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Greqia, Hungaria, Maqedonia e Veriut, Moldavia, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovenia dhe Turqia	/

2003	Karta e Shteteve të Bashkuara-Adriatik	Shqipëria, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Bosnja dhe Hercegovina, Mali i Zi, Shtetet e Bashkuara, Serbia (Observer)	2012 (Vëzhgues)
2003	Forumi Ministror i Punëve të Jashtme të BE-BP dhe Drejtësia dhe Punët e Brendshme	/	2003
2004	Observatori i Transportit të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Serbia	2004
2004	Iniciativa Rajonale e Migracionit, Azilit dhe Refugjatëve	Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Bosnja dhe Hercegovina, Serbia, Mali i Zi	2014
2004	Iniciativa për Reformën në Arsimit të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Moldavia, Mali i Zi, Serbia	/
2004	Forumi Parlamentar i Cetinjes	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Mali i Zi, Greqia, Kroacia, Maqedonia dhe Serbia	/
2005	Grupi i Përhershëm Rajonal i Punës për Zhvillimin Rural të Evropës Juglindore	Bosnia and Herzegovina, Serbia, Slovenia, Croatia	/
2005	Komisioni Ndërkombëtar i Pellgut të Lumit Sava	Bosnja dhe Hercegovina, Serbia, Sllovenia, Kroacia	/
2006	Këshilli i Ministrave të Kulturës të Evropës Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Greqia, Mali i Zi, Republika e Moldavisë, Rumania, Serbia, Maqedonia e Veriut, Turqia	/
2006	CEFTA	Maqedonia e Veriut, Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Moldavia, Mali i Zi, Serbia	2007 (UNMIK si përfaqësues i Kosovës)
2006	Qendra e Shërbimeve Publike të Punësimit të Vendeve të Evropës Juglindore	Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovenia, Turqia, Hungaria	/
2006	Zona e Përbashkët Evropiane e Aviacionit	27 Shtete Anëtare të BE-së, Bashkimi Evropian, Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Islanda, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Norvegjia, Serbia	2006 (UNMIK si përfaqësues i Kosovës).
2006	Sekretariati i Konventës së Bashkëpunimit Policor për Evropën Juglindore	Shqipëria, Austria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Hungaria, Moldavia, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Rumania, Serbia, Sllovenia	/
2008	Qendra e Punëdhënësve të Rajonit Adriatik	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Maqedonia, Mali i Zi, Serbia, Sllovenia.	/
2008	Qielli Evropian në Evropën Juglindore	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Maqedonia e Veriut Komisioni Evropian, Pakti i Stabilitetit për Evropën Juglindore dhe Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal	2008 (UNMIK si përfaqësues i Kosovës).
2008	Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal	Shqipëria, Austria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kanada, Këshilli i Evropës, Banka për Zhvillim e Këshillit të Evropës, Kroacia, Republika Çeke, Danimarka, BERZH, Banka Evropiane e Investimeve, BE, Gjermania, Finlanda, Franca, Greqia, Hungaria, IOM, Irlanda, Italia, Letonia, Moldavia, Mali i Zi, NATO, OECD, Polonia, Maqedonia e Veriut, OSBE, Rumania, Serbia, Sllovakia, Sllovenia, SEECI, Spanja, Suedia, Zvicra, Turqia, Mbretëria e Bashkuar, KB, UNDP, UNECE, Shtetet e Bashkuara, Banka Botërore	2013

2009	Fondi i Investimeve të Ballkanit Perëndimor	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia	2009
2009	Shkolla Rajonale e Administratës Publike	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Serbia	2014
2011	Shoqata Evropiane e Mediave të Shërbimit Publik në Evropën Juglindore	/	/
2013	Procesi Brdo-Brijuni	Slovenia, Kroacia, Serbia, Mali i Zi, Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Bosnja dhe Hercegovina	2013
2014	Procesi I Berlinit	Austria, Bullgaria, Kroacia, Franca, Greqia, Gjermania, Polonia, Sllovenia, Italia, Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Serbia, Mbretëria e Bashkuar	2014
2015	Fondi i Ballkanit Perëndimor	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Serbia	2015
2016	Zyra Rajonale e Bashkëpunimit Rinor	Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Serbia	2016
2017	Zona Ekonomike Rajonale	Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Bosnja dhe Hercegovina, Serbia, Mali i Zi	2017
2019	"mini-Schengeni"	Shqipëria, Serbia, Maqedonia e Veriut	2020
2020	Tregu i Përbashkët Rajonal	Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Bosnja dhe Hercegovina, Serbia, Mali i Zi	2020

The Balkans Policy Research Group is an independent, regional think-tank based in Pristina, Kosovo. We provide timely policy analysis and recommendations on a wide array of state building issues; institutional and democratic consolidation; minority integration and good neighborly relations: European integration and policy change. We have decades of experience in policy reporting and development, strategic thinking and advocacy with governmental, international and non-governmental organizations.

Our rigorous, detailed, impartial reporting, always based on in-depth fieldwork, is the core of our work. We go beyond mainstream positions and seek to make change through creative, feasible, well-measured and forward-looking policy recommendations with the aim of helping develop strong, vibrant democracies, prosperous states and societies based on rule of law in the Western Balkans.

We engage in high-level advocacy, domestically, regionally and internationally, impacting policy discussions and options with regard to the home affairs and European policies toward the Western Balkans.

Balkans Group has developed other tools and platforms to achieve this change:

The Policy Dialogue promotes Kosovo's domestic dialogue, cohesion and reform-making agenda.

The Policy Forum (a Think-Tankers High-level Advocacy Forum) committed to enhancing the dialogue between the civil society and the institutions.

The Kosovo Serbia Policy Advocacy Group (a forum for Cross-Border Civil Society Cooperation) that aims to communicate, promote and enhance dialogue toward full normalisation between Kosovo and Serbia, and their societies.

Women in Politics promotes the empowerment of women and girls; their security and inclusiveness; and is committed to strengthen the Women Caucus' impact and reach throughout Kosovo.

Youth in Politics promotes an active participation from youth from different political parties in the institutions. This component helps in developing a culture of dialogue and cooperation, by providing capacity building trainings on key policy areas and skills and leadership.

The Dialogue Platform promotes the dialogue process between Kosovo and Serbia, by informing the wider public and generating debate about the agreements, benefits and challenges of the Dialogue.

Expert Support component provides policy support to the government and key institutions on key policy areas, peace and state-building agendas.

Norwegian Embassy